TÜRK SOLU

Yıl : 1
Sayı : 22
16 Nisan 1968
100 Kuruş

EMPERYALİZM ve ORTAKLARINA KARŞI GÜÇ BİRLİĞİ

Millici güçler eyleme geçtiğinde Emperyalist işbirlikçilerinin telaşı teslimiyete dönecektir

Amerikan emperyalizminin denetiminde ve hattâ yönetiminde kaldığımız sürece memleketimizin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulamıyacağı gerçeği millet çoğunluğu tarafından her gün biraz daha anlaşılmakta ve buna paralel olarak, kaderini emperyalizmin kaderine bağlamış olan yerli işbirlikçiler ümitsiz bir telâş içinde her gün biraz daha tecrit olmaktadır.

Şöyle ki: Bugün halk oyumuza, örneğin ordumuzun Amerikan generallerinin komutasında mı yoksa Türk subayının komutasında mı kalmasını isterseniz, diye sorulsa Amerikan generallerini tercih edeceklerin çok küçük bir sayı toplıyacakları besbelli.

Yeraltı servetlerimizin Amerikan tröstlerinin yönetimine verilip, bu tröstlerin biraz daha zenginleşmesini sağlamasına mı taraftarsınız, yoksa millet malı olarak işletilmesine mi taraftarsınız diye sorulduğunda yabancı şirketlerden yana olanların, yabancı generallerden yana olanların sayısını aşmıyacağı yine besbelli.

Yabancı şirketler tarafından kurulan tüketim ve montaj sanayi tesislerinin kısa zamanda milyonlar vurup fakir halkımızı soyup sovana çevirmesinden mi yanasınız, yoksa başta ağır sanayi olmak üzere millî sanayiimizin kurulmasından mı yanasınız?

Amerikan emperyalizminin muhtemel bir nükleer savaşta, topraklarımızı haritadan silecek olan bir ileri karakol olarak kullanmasına mı taraftarsınız, yoksa nükleer üslerden arınmış tarafsız bir ülke olmamızdan mı yanasınız?

Üzerinde yaşadığımız, şehitlerimizin kanlariyle sulanmış, toprağın, emperyalistlerle tam bir anlaşma halindeki, büyük arazi sahiplerinin tekelinde kalmasına mı taraftarsınız? Yoksa fakir köylümüzün âdil bir şekilde topraklandırılmasına mı taraftarsınız?

Amerikan emperyalizminin malî ve kültürel bakımdan denetimine girmiş profesyonel bir sendikacı kadro tarafından işçi sınıfımızın sömürü oranının arttırılmasına mı taraftarsınız, yoksa işçi sınıfımızın ekonomik ve politik mücadelesini ve tarihî görevini yapmasına engel etkenlerden biri olan anti — demokratik kanunların kaldırılmasından mı yanasınız?

Bu ve benzeri soruları ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım, millet çoğunluğundan alacağımız cevap, mevcut statükonun bu vurguncularını, bu işbirlikçilerini daima küçük bir azınlıkta bırakacaktır.

Emperyalizmin millî çıkarlarımızla çatışması sonucu su yüzüne çıkan olayların meydana getirdiği birikimle birlikte yine emperyalizmin kendi ülkesindeki ve diğer sömürü alanlarındaki patlamalar da halkoyumuz üzerinde etkisini yapmakta ve emperyalist canavarın gerçek kimliği ile görünmesine yardımcı olmaktadır.

Örneğin, sivil asker halk oyumuz Amerikan kaynaklı haberlerin yoğun bir propagandasına maruz bırakılmakla beraber, Vietnam'daki Amerikan askerinin evine dönmesini, Vietnam'lı vatanseverlerin millî kurtuluş savaşlarında muzaffer olmasını canı gönülden istemektedir. Vietnam Kurtuluş Ordusunun, canını dişine takıp, Amerikan silâhlarına meydan okumasından, sadece küçük bir işbirlikçi zümre ve onların organı durumundaki satılmış basın tedirgin olmaktadır.

Yine Amerikan emperyalist yönetiminin kendi ülkesinde, kendi vatandaşlarını renklerine göre ayırıp farklı muamele yapmasını ise halkımız öteden beri ayıp ve günah saymaktadır. Hele polisin himayesindeki Ku Klux Klan örgütünün tüyler ürpertici cinayetleri karşısında, Amerikalı efendisinin her yaptığında bir hikmet aramakla görevli satılmış işbirlikçiler bir tarafa, hangi vatandaşımız çileden çıkmaz. Bu satılmış işbirlikçilerin organları örneğin son zenci ayaklanmasını ne kadar efendilerinin ağzı ile yansıtmağa çalışırsa çalışsın halkımız mağdur olan zenciden yanadır, ve Amerikan yönetiminin zenciye reva gördüğü muameleyi takbih etmektedir.

Millîci güçler yürekler acısı dağınıklığına bir son verir de halkımızın bu iç ve dış sorunlardaki anti — empryalist tutumunu gereği gibi değerlendirir ve halkımızla karşılıklı bağını koparmadan, karşılıklı sorumluluğunu bir an olsun unutmadan, sonuç alıcı bir eyleme yönelebilirse, tam bağımsız, gerçekten demokratik bir Türkiye'nin kurulmasına hiç bir kuvvet karşı koyamıyacak ve emperyalist işbirlikçilerinin ümitsiz telâşı tam bir teslimiyete dönüşecektir.

CHE GUEVARA
Bir gerillacının hayatını anlatıyor: EL PATOJO
5. sayfada

SUPHİ KARAMAN
FAŞİZMİN DAYANAĞI 141. ve 142. MADDELER
2. Sayfa

MİHRİ BELLİ
TOPRAK REFORMU — 6. Sayfada

MUZAFFER ERDOST
ŞEMDİNLİ AŞİRETLERİNDE ÜRETİM İLİŞKİLERİ
Orta Sayfa.

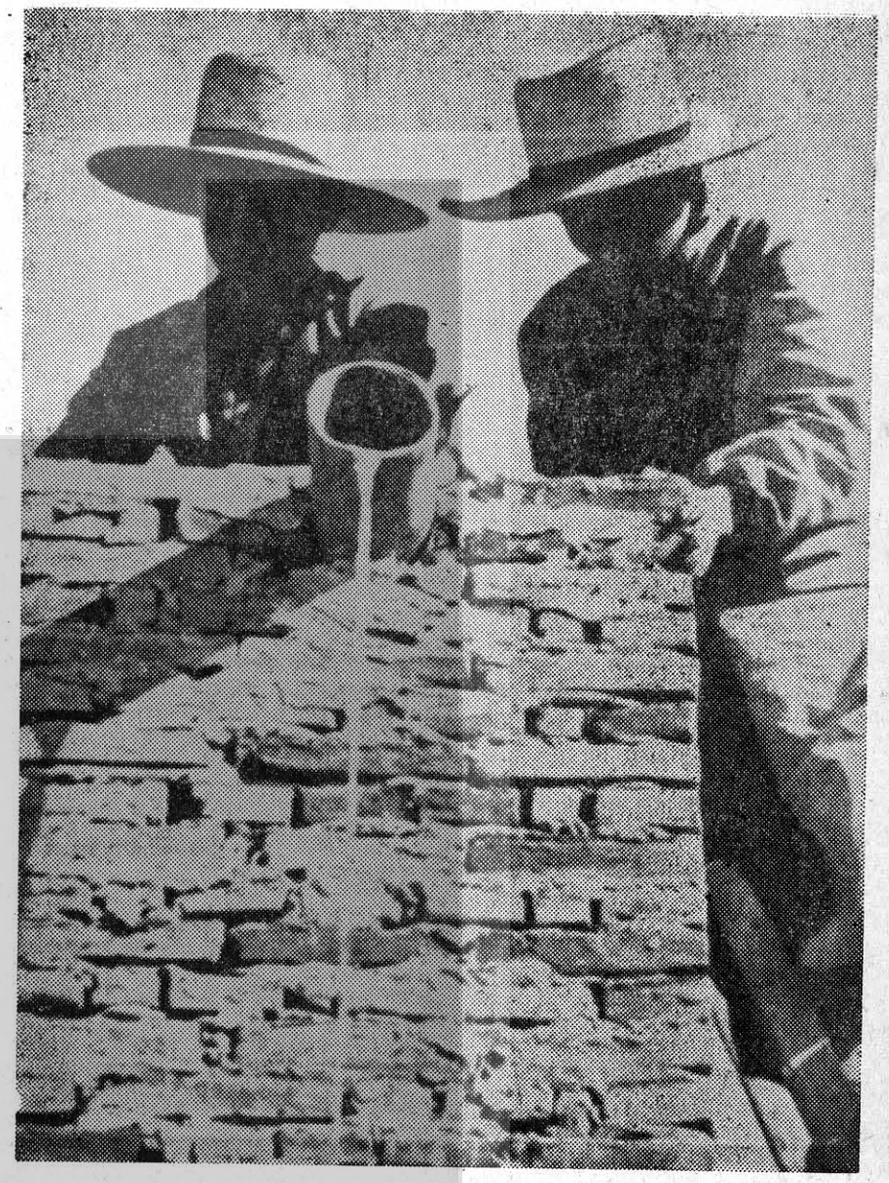

Köy Enstitüleri Gibi Bir Türkiye

T.Solu. Haftalık Gazete Sahibi.

Şerif TEKBEN

Köy Enstitülerinde çalışmış olmak büyük mutluluktur. İş ve emeğin ne demek olduğunu bunu yaşıyanlar kadar kimse bilemez. İnsan gücünü bilgiye ve ülküye dayadınız mı yapılamıyacak şey yoktur.

Kuş uçmaz kervan geçmez bir dağ başına kazmalı, küreklı, malalı, madırgalı ekipler gelmiye görsün. Akçadağ'dan, Pulur'dan, Akpınar'dan, İvriz'den ve ötekilerden... Türkülerin çekiç seslerine karıştığı bu dağbaşında iki ay sonra on yapı yükseliverir, kapısına levhası asılır: Dicle Köy Enstitüsü. Ne tahsisat bekleme ne müteahhit dalaveresi.

Akçadağ Köy Enstitüsü bitişiğinde, 155 bin dönüm, eski Karadağ Krallığı kadar, arazisi olan Sultansuyu Harası mas rafını çıkarmak şöyle dursun, 200 atın yataklık otunu bile dışardan satın alıyordu. Sadece üç bin dönüm üstünde yaşayan Akçadağ Köy Enstitüsünün bin insanı ekmeğe yiyeceğe para vermediği gibi dışarıya ve bazan Haraya satış yapıyordu.

Enstitülerin kazan mevcudu yirmi bin. Adam başına bir lira hesabiyle on yılda altmış milyon yalnız yiyecek parası ister. Oysa devletin verdiği elli bir milyon liradır. Sekiz yüz yapı ve öteki giderler de bunun içinde.

Biz enstitücüler Türkiye'nin geri bırakılmışlığının nedenini çok iyi biliriz. Amerikan parası yerine, bu memleketin insanlarına güvenilmedikçe, kurtuluş yoluna girilemiyeceğini anladık ve yaşadık biz.

Memleket baştan başa viran halde iken insanını yaban ellerde çalıştıran, yurt içinde kalanları da yeni zenginlerin türemesinde kullandıran düzen değişmelidir artık.

Evet dostlar, elimize fırsat geçse, işi bizler devralsak sözde Amerikan yardımının elli yılda yapamıyacağını, örneğin köy ve halk okullarını on yılda kuruverirdik. Örneği meydanda: 1940 da Akçadağ İlçesinin 68 köyünden dördünde okul vardı, kırk yedide ise sadece dördünde okul yoktu.

Köy enstitüleri, devrimci geleneğimizde tükenmez bir kaynaktır. Bütün ulusal devrimci güçlerle, hep birlikte, ona yeniden ulaşacağız.

İyi günler yakın...

başyazı

Faşizmin Dayanağı 141 ve 142. Maddeler

Suphi KARAMAN

Hangi türlüsü olursa olsun totaliter rejimlerde düşünce hürriyeti bahis konusu değildir. Bireyler adına toplumun yönetimini elde tutanlar, kendilerini her iyi şeyin kaynağı görürler. Onlarca aslında kötü olan yoktur. Oysa iyiliğin de, kötülüğün de eleştirisi yapılmadan gerçek yönleri anlaşılamaz. Eleştiri ise geniş ufuklarda toplu düşüncelerle mümkündür. Fikir özgürlüğünün bulunmadığı ortamda geniş ufuklara yücelmenin olanağı yoktur. Bir çok kötü yönlerine karşılık, demokrasiyi totalitarizme üstün kılan başlıca niteliği de fikir özgürlüğünü yapısının temel unsuru saymasındadır. Bu nedenle fikir özgürlüğüne önem vermeyen, uygulamada onu zedeleyen bir zihniyetin demokrasi inancı, sahtecilikten başka bir şey değildir. Mevzuatın aralıklarından sızan fırsatlardan hür düşüncelileri boğmak için daima faydalanılır.

Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri, demokrasi düşmanları için, bugün Türkiye'de mevzuatın aralıklarından sızan fırsatları teşkil etmektedirler. 1961 Anayasası: «Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir veya yayabilir», «Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın veya hürriyetin özüne dokunamaz» diyerek fikir özgürlüğünü demokratik hukuk devleti yapısının temel unsuru saymıştır. Oysa 141 ve 142 nci maddelerin taşıdığı hüviyet, Anayasanın bu ilkeleri ile çelişmektedir. Sadece fiil değil, fikir bile suç sayılıp cezaya bağlanmıştır. Suç unsurlarının kesin bir şekilde belirtilmemiş olması ve deyimlerinin yuvarlak kavramlardan ibaret bulunması yüzünden uygulamada daima bir genişlik ve karışıklığa sebep olunmaktadır.

141 inci maddede sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü ne şekilde kuracağı ve bundan ne kasdedildiği açık değildir. Maddede bildirilen nitelikteki «cemiyetleri kurmaya tevessül etmek, kurmak veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare etmek veya bu hususta yol göstermek» suç sayılıp cezaî müeyyideye bağlandığına göre bu hükmün tam uygulanması halinde, çok partili bir rejimde bütün muhalefet partilerini, özellikle sosyal kapsam taşıyan bütün partileri, dağıtmak, yöneticilerini zindanlarda çürütmek kabildir. Oysa çok partili, sosyal, demokratik hukuk düzeninde sosyal fikir taşımıyan partileri, bir menfaat şebekesi dışında bir şey saymak da kolay değildir. Maddedeki «yol göstermek» teriminin anlamı içerisine Anayasa ifadesine göre: düşünce ve kanaatlerin söz, yazı, resim veya başka yollarla açıklanması ve yayılması hususu da rahatlıkla gireceğine göre 141 inci madde faşizmin tam bir üssü halindedir. Mevzuatın buradaki aralığından demokrasinin bütün temel unsurlarına yaylım ateşi açılması, dar kafalı veya kötü niyetli ellerde, daima mümkündür.

Faşizm öncesi İtalyan Ceza Kanunundan çevrilen Türk Ceza Kanununun 1926 da yürürlüğe giren ilk metninde, 141 ve 142 nci maddelerin kapsadığı hükümler yoktur. Bu maddelerin kaynağı, Mussolini'nin faşist İtalyasında 1926 senesinde çıkarılan «Sulla Difesa Dello Stato» isimli kanundur. Ceza mevzuatımıza bu hükümler, ilk defa 1936 da, buradan alınarak sokulmuştur. Ancak bu ilk metinde, gerek faşist İtalyan Ceza Kanununda, gerekse bizde, fiillerin ikamda «şiddet-cebir» unsuru da vardı. 1938 de yapılan bir değişiklikle şiddet ve cebir kullanmak suretiyle fiilin yapılması hususu kanundan çıkarılarak hukuka dayalı zulmün kapsamı genişletilmiştir. Demek oluyor ki, sonradan yapılan değişiklikle Türk vatandaşının düşünme ve inanç özgürlüğü, faşizm yönetimindeki bir İtalyan vatandaşına nisbetle daha çok dar bir çerçeveye sıkıştırılmıştır. Bugünkü İtalyan kanunlarında ise bu tür hükümlerden eser kalmamıştır.

141 ve 142 nci maddelerin, dar kafalı veya kötü niyetli yöneticiler eliyle uygulanması, Türk düşün hayatını ve demokratik özgürlük ortamını bunalımdan kurtaramıyacaktır. Hiç şüphe edilmesin ki, fikir özgürlüğüne âşık insanlar her türlü dikta rejimlerine karşı en inançlı savaşçılardır.

Türk Soluna ABONE OLUNUZ ABONE BULUNUZ

YILLIK ABONE TUTARI: 20 LİRADIR.
Yeni Abone Adresi ve İdare Yeri:
Babıâli Cad. No: 29 İstanbul. Tel.: 27 39 61

Olaylar - Olaylar

Nato Üzerine Açık Oturum

NATO üzerine tartışmaların hızlandığı son günlerde, Ankara'da NATO konulu bir açık oturum yapıldı. TİP, CHP, ve AP. temsilcilerinin çağırıldığı açık oturuma, AP. temsilci göndermedi.

Oturuma TİP temsilcisi olarak, Türkkaya Ataöv, CHP. den Mustafa Ok ve Millî Birlik grubundan Ahmet Yıldız katılmıştı. Konuşmacıların hepsi, NATO'nun ulusal çıkarlarımıza uymadığında birleştiler.

İlk olarak söz alan Ataöv, şunları söyledi:

«Amerika 1890 buhranından beri yayılma politikasını uygulamıştır. O zaman da aynı toplumsal çelişkileri taşıyordu. «Halkımız yeteri kadar tüketemiyor, fabrikalar duracak, pazar kurmalıyız, yoksa ihtilâl olacak» diyorlar ve emperyalist politikalarını geliştirmeye çalışıyorlardı.

Ancak, Amerika ne kadar yayılsa, aynı problem kendisi için devam etmektedir. Tek çareleri, dönüp içte değişiklik yapmaları, toplumsal çelişkilerini çözümlemeleridir. Buna da imkân yoktur. 1. Cihan Savaşına silâh tröst lerinin baskısıyla girmiştir Amerika. 2. Dünya Savaşına da aynı yüzden girilmiştir.»

Amerika ile ilişkilerimiz konusunda ise, Ataöv şu gerçeği belirtti:

«Amerika, bizimle anlaştıysa, mamûl madde alıcısı olmak için, anlaşmadı. Bizi ham madde üreticisi olarak tutup, kendi ekonomisinin kancasına takmak için anlaştı. NATO ise, bu oyunun askerî alandaki dalaveresidir.»

İkinci konuşmacı olarak söz alan CHP li Mustafa Ok «NATO nun dibindeyiz» dedi. «Bütün kuvvetleri NATO'nun emrine vermişiz. Bizim bir Genel Kurmayımız vardı, ama esas kumandan, İzmir'deki Amerikan üssündedir. İkili andlaşmalarda, diğer NATO devletlerinden çok daha fazla tâvizler vermişiz. Üsler kurulmasına müsaade ettik. Nükleer savaşta ilk hedef biziz. Politika hatâsı, ordunun kuvvetiyle düzeltilemez.

Yurdumuzun tahrip edilmemesine dikkat göstermeliyiz. Asıl üzerinde titrememiz gereken husus, budur. Savaşa bir gün sonra bile girmek, çok büyük kârdır.»

Mustafa Ok, Amerikalıların yurdumuzdaki verici radyolarının, TRT. kanununa aykırı olduğunu belirterek; şunları söyledi:

«Kanuna göre, yurdumuzda verici radyo istasyonunu, TRT. den başka hiçbir kuruluş, hiçbir kimse kuramaz.»

Millî Birlik grubu adına konuşan Ahmet Yıldız ise, meseleyi gayet açık bir şekilde ortaya koydu. Yıldız, büyük ilgi toplayan konuşmasında, dünyadaki ve bizdeki siyasal gelişmeleri anlattı. Bu gelişmeler açısından NATO meselesini ulusal çıkarlarımıza uygun olarak değerlendirmemiz gerektiğini belirtti. «Amerika, dünyanın jandarmasıdır, bunu böylece bilelim» dedi.

İlhan Selçuk'un Konferansı

Geçen hafta salı günü, Ortadoğu Teknik Üniversitesinde, yazar İlhan Selçuk «NATO ve Amerika'nın, Türkiye'deki oyunları» konulu bir konferans verdi. Büyük bir ilgiyle izlenen konuşmasında, Selçuk; salonu hıncahınç dolduran gençlere, şunları söyledi:

«Üniversitenizde, bu benim üçüncü konuşmam. Daha önce bir açık oturum ve bir konuşma dolayısiyle buradan sizlere seslenmiştim. Özellikle buradaki ikinci konuşmamı çok iyi hatırlıyorum. Ben konuşurken, bazı itirazlar gelmişti salondan. Sanayiini kurmuş kapitalist ülkelerde, işçi sınıfının emperyalist sömürüden pay aldığını, dolayısiyle batılı işçilerin gerçek işçi sınıfını temsil edemiyeceğini söylediğim zaman, «sen işçi sınıfına hakaret ediyorsun» diyenler çıkmıştı. Oysa ki önemli olan, görüş ayrılıklarını saygı çerçevesinde aramızda halledebilmektir.»

Selçuk, konuşmasına şöyle devam etti:

«Ben yıllardan beri NATO'ya hayır diyorum. Bunun bence beş nedeni var:

1 — NATO, Türkiye'nin bağımsızlığını kurtarmaya yönelen bir ittifak değildir, bilâkis bağımsızlığını zedelemiştir.

2 — NATO içindeki durumumuz, Atatürk ilkelerine ve Anayasaya uymaz.

3 — NATO'nun işlemesi Tük millî çıkarlarına karşıdır.

4 — NATO'da Türkler, ucuz asker ve kurbanlık koyun durumundadır.

5 — NATO bugün için modası geçmiş bir askerî ittifaktır.»

Daha sonra, bu beş madde üzerin de duran konuşmacı, özellikle şu noktayı belirtti:

«Amerika'nın ve NATO içindeki öteki batılı devletlerin ordusu, tüm toplumsal güçlerin ordusu değil, burjuvazinin ordusudur. Halbuki bizde durum başkadır. Bizim ordumuz, halk ordusudur. NATO kanalıyla, ordumuzun bu özelliği yozlaştırılmak istenmektedir. Ordumuzdaki eğitim şeklinin, düşünce biçiminin onlarınkine uyması beklenmektedir. Subayımız meseleleri, Amerikalı subay gibi görecek, Amerikalı subay açısından değerlendirecek, onlar gibi düşünecektir. Bence, en büyük kaybımız, bu noktadadır.

Ordumuzun millî niteliği ve halk ordusu» olmak özelliği yitirilmemelidir. Bu noktada NATO'nun, dolayısiyle Amerika'nın oyununa gelmemeliyiz. Bizim burjuvazimiz, komprador burjuvazi olduğu için, burjuvazinin hizmetinde olan bir ordu, aslında komprador burjuvazinin ordusu olacaktır. Bunu akıldan hiç çıkarmıyalım.»

«Ordumuzun NATO standartlarına göre hazırlamak için, 37 milyar vermeleri gerekir. Amerika, bunu ödemiyor. Türk askerinin hayatını önemsemiyor. Elimizdeki 18 tümenle bekliyoruz. Millî savunma bütçemiz dört milyar. Bir Amerikan tümeni ise 3,5 milyar masrafı gerektiriyor. İngiliz ordusunda bu rakam, her tümen için 2,5 milyar. Amerikan ordusunda bir askerin yıllığı 143 bin lira iken, bizim Mehmetçiğin sadece 6 bin lira. Bu demektir ki, Memetçiğe kurban gözüyle bakıyor, Amerika.»

İili andlaşmalarla ilgili bir belgeyi örnek gösteren Selçuk; «NATO konusunda, benim araştırarak bulduklarım, işte bunlar. Elde ettiğim bilgilerle yargımı vermiş bulunuyorum. Bu konuda daha fazla araştırma yapanlar, sonuçları ortaya koymalıdır» diyerek, konuşmasına son verdi.

Bir Provokatör

Geçen haftanın ortasında T.İ.P. Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Oktay Tokgöz, çamurlar saçarak istifa etmiştir.

Hatırlanacağı üzere benzer bir olay 1962 yılında 141. 142. maddelere karşı yapılan Beyaz Saray toplantısından sonra cereyan etmiş ve parti kurucusu olan Ahmet Muşlu gürültülü bir provakosyonla T.İ.P. ten istifa etmişti. Kürtçülük dâvasında Ahmet Muşlu'dan «Ajan Ahmet Muşlu» diye bahsedilmektedir.

Bu defaki olay seçimlerden önce cereyan etmiştir. Bu bakımdan amacın T.İ.P. oylarını azaltmak olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Ve bu yolda daha başka tertipler de beklenebilir.

Ancak olayın ilginç yönü daha başkadır.

Oktay Tokgöz 1965 yılında T.İ.P. Sivas il örgütünü kurmuştur. Daha doğrusu partinin Sivas'tan seçime girebilmesi için derlenen heyetin başına getirilmiştir.

Malatya kongresinde ise Merkez Yürütme Kurulunun tavsiye listesinden Genel Yönetim Kuruluna seçilmiştir. Bu kongrede Oktay Tokgöz'ü tavsiye listesine alan yöneticiler, partinin eski ve en güvenilir üyelerine karşı kulaktan kulağa «CİA ajanları» ve «illegalciler» ikili kulisini yürütmüşler ve akıllarınca onları tasfiye etmişlerdir.

Oktay Tokgöz'ü daha sonra, partideki CİA ajanlarına karşı çetin mücadeleler veren (!) yöneticilere yardım ederken görüyoruz: Genel Yönetim Kurulunda 13 eski ve faal üyenin partiden ihracı için oy kullanmaktadır.

Bu arada «Politika» adlı sağcı bir dergide T.İ.P. Genel Yönetim Kurulunun kapalı oturumlarında konuşulanlar yayınlanmaktadır.

Ajanların ve provokatörlerin partideki bu tip faaliyetlerini elbetteki olağan karşılamak gerekir. Ama ne yazıkki, üst kurullardaki bütün ajanlara, bir seçim oyunu uğruna açığa çıkma görevi verilmez. Sosyalist partiyi ideolojik sapmalara götürmekde üst kurullardaki ajanlara verilen görevler arasındadır.

Bu bakımdan yöneticiler kadar parti örgütünün de dikkatli ve uyanık olması gerekmektedir.

Kelepçe ve «Dağ çiçekleri»

Bakan Seyfi Öztürk aleyhine tezahürat yaptıkları gerekçesiyle tutuklanan üniversite öğrencilerinin duruşmasına 10 Nisan Çarşamba günü devam edilmiştir. Duruşma sonunda 300 kadar üniversite öğrencisi, arkadaşlarının aleyhlerinde delil bulunmadığı halde, serbest bırakılmaması üzerine, gösteriler yapmışlardır.

Gençler hep bir ağızdan «Gençlik marşını» söylemiş, «Hürriyet istiyoruz» diye bağırmışlardır. Bunun üzerine toplum polisi adliye binasının içine girerek tutuklu olan Bozkurt Nuhoğlu, Deniz Gezmiş, Raif Ertem'i omuzlarda taşıyan üniversite gençliğine müdahale etmiştir. Üniversiteliler arkadaşlarına takılan kelepçelerin üzerini dağ çiçekleriyle doldurmuşlardır.

Duruşma esnasındaki olaylar da enteresandır. Zira ilk duruşmadan beri savunma avukatları hâkimi reddetmekte hâkim ise dâvaya bakmakta ısrar etmektedir.

Hâkimin bu tutumu son duruşmada savunma avukatlarının mahkemeyi terk etmesine sebep olmuştur. Hâkimi reddeden avukatlar taleplerinin kabul edilmemesi üzerine gerekçe göstermek istemişler bu da kabul edilmeyince savunmak haklarının kısıtlandığını belirterek duruşmayı terk etmişlerdir.

Orta Doğu Üniversitesinde Boykot

Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri, 4 nisandan itibaren, çeşitli direnme hareketlerine girişmişlerdir.

Öğrencileri direnmeye yönelten, üniversite yönetimindeki keyfilik ve son zamanlarda öğrenciler üzerindeki baskıdır.

Bundan bir süre önce, İdarî İlimler Fakültesi dekanı Prof. Dr. Arif Payaslıoğlu'nun görevinden uzaklaştırılması, huzursuzluğun ilk belirtisi olmuştur.

Daha sonra, devrimci eylemlerin den ötürü, Üniversite yöneticileriyle devamlı çatışan Öğrenci Birliği, nihayet 4 nisan 1968 günü yayınladığı bildiriyle, üniversite yöneticileriyle açıktan açığa mücadeleye başladığını belirtmiştir.

Ard arda yayınlanan bildirilerle, yöneticiler suçlanmış ve öğrenciler direnmeye dâvet edilmişlerdir.

4 Nisan tarihli bildiride:

«BUGÜNE dek, Türk halkının sorunlarıyla yakından ilgilenen ve bu yolda birçok eylemleriyle bunu defalarca ortaya koyan Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencisi, vergileriyle okuduğu fakir halkının, bunca sorunu dururken, kendi üniversite içi sorunlarıyla kamu oyunu meşgul etmeyi egoizm saymıştır.»

diyerek başlamakta ve üniversite yöneticilerini kişisel çıkarları için keyfî davranışlarla suçlanmaktadırlar.

5 Nisan tarihli bildiride ise, direnmenin ilk adımı olarak, öğrencilerin kafeteryayı boykol edecekleri açıklanmaktadır.

Kurulan boykot komitesi, 5 Nisan günü öğle saatlerinde, öğrencileri, rektörlüğün önüne çağırmıştır. Burada toplanan öğrenciler, rektör Kemal Kurdaş'ı protesto etmişler, fikir özgürlüğü üniversite özerkliği konusundaki istek lerini tekrarlamışlardır.

ODTÜ. de ortaya çıkan bu olay, sermayeye bağımlı üniversite hoca ve yöneticilerinin devrimci gençlik ile kaçınılmaz çatışmasının bir belirtisidir. Bu çatışmanın temelinde, iki neden yatmaktadır:

Bunlardan birincisi, emperyalizmin öğretim kurumlarına gösterdiği aşırı ilgi; diğeri ise uzman yetersizliğinin körüklediği sermaye - öğretim üyesi ilişkisidir.

ODTÜ. lü gençler, başlattıkları direnme hareketinde kararlı görünmektedirler. Pek yakında, diğer şehirlerdeki üniversitelerde de buna benzer direnme hareketlerinin başlaması yadırganmamalıdır.

Asma Köprüde Morrison'un Parmağı Vardır

45 – BRIDGES								
Whitman Street bridge and approaches	Rockford, Ill.	Il[illegible]ision of Hig[illegible]	3,100,000	P	B	July 1958	1962	50
Bosphorus Bridge and approach highways	Istanbul, Turkey	Morrison-Knudsen Co., Inc.	87,000,000	P	L, M	Jan. 1963	1965	30

Morrison Şirketinin tezgâhladığı «Büyük Türkiye Köprüsü» hazırlıkları ilerliyor. Köprünün zemin sondajları Boğaz kıyılarında yapılıyor. Sondaj filmi hergün sinemalarda oynatılıyor. Seçim yasağına bakılmadan..

AP SADİ KOÇAŞ'IN KÖPRÜ ARAŞTIRMASINI NEDEN REDDETTİ

Senatoda ise Sadi Koçaş, İstanbul Köprüsü hakkında araştırma istiyen bir önerge verdi. AP liler oy çoğunluğu ile buna karşı çıktılar, önerge reddedildi. Koçaş, araştırma isterken konuşması sırasında, köprü ile ilgili dedikodulardan söz açtı:

«1960'ın ilk aylarında Londra'da bir NATO toplantısında yabancı bir yetkili, İstanbul köprüsünün nerede, ne zaman, ne şekilde ve kimlere yaptırılacağını sormuştu. Biz bilgimiz olmadığını söyeldiğimiz zaman, bir diğer NATO yetkilisi gülmüş ve «Nasıl oluyor, ilgili Bakanınız ilgili firmadan komisyonunu bile aldı. Bunu Avrupa'da bilmeyen yok» demişti. İki ay evvel bir iş adamımız bize «Köprü işi gizli kapaklı yürüyor. Bu iş için özel tâyinler bile yapılmıştır. Arazi istimlâk işi plânlanmıştır. Allah bu millete acısın» demişti.»

Koçaş'ın «ilgili firma» diye söz açtığı Amerikan De Leuw Cather firmasıdır. «İlgili Bakan» olarak bahsettiği de DP nin Nafia Vekili Tevfik İleri'dir.

2 Şubat 1960 tarihli «Mühendislik ve Mimarlık» Dergisinde, 1. sayfada Tevfik İleri'nin Boğaz Köprüsünün ihale hazırlıkları üzerine bir demeci var. Son sayfada da Karayolları Umum Müdürlüğünün ihale ilânı.

İhale ilânında «Bu köprü için teklif vermek istiyen firmaların hâlen bu gibi büyük asma köprü inşaat işleri yapmakta bulunan» inşaat taahhüt müessesesi olmaları» istendiğine göre, bu büyük «eser» in daha o zamandan yabancı sermayeye armağan edilmesi düşünülmüştür.

AP, DP'nin köprü vasiyetini yerine getirecekti. Üstelik, De Leuw Cather proje firmasına para ödiyerek ikinci defa bir «Boğaz Köprüsü ve Çevre Yolu» raporu hazırlatan firma, Süleyman Demirel'in 1963 yıllarında Türkiye temsilcisi olduğu MORRİSON — KNUDSEN firmasıdır.

Son bütçe görüşmelerinde Bayındırlık Bakanı, Morrison ile ilişki iddialarını ısrarla reddetmişti. İşin içyüzünü bilenler, bu kadar yıl dedikodusu yapılmış bir işin, sorumlu bir Bakan tarafından reddedilişini hayretle karşılamışlardı. Bakanlığın kilitli dolaplarında bulunan Amerikan proje firması raporunda Morrison — Knudsen adı, raporu ısmarlıyan firma olarak geçmektedir.

İlgililer, fotokopisini verdiğimiz belgeye itiraz edemiyeceklerdir. Amerikan The Leuw Cather proje firmasının iş kataloğunda 5. sayfasında Boğaz Köprüsü ve Çevre Yolları işinin sahibi olarak MORRİSON — KNUDSEN firması açık olarak gösterilmiştir.

Anlıyoruz, Morrison, bütün az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de damgalı bir isimdir, gizlenmelidir. Ama yabancının gizlemediğini, AP yöneticileri nasıl örtbas edecektir.

HABER VERİYORUZ: MORRİSON İKİNCİ ASMA KÖPRÜ HAZIRLIĞINDA

11. Sayımızda açıkladığımız «Asma Köprüler Tuzağı», doğrusu, sandığımızdan daha çabuk tezgâhlanma yolundadır. Biz, sehircilik uzmanlarının tahminlerine dayanarak, 1. Asma Köprü girisiminin, sehri ana gelişim olarak, Boğaza doğru büyüteceğini iddia etmiş ve bunun Morrison firması tarafından Türkiye için hazırlanmış bir değil birçok çelik Asma Köprüler Tuzağı olduğunu açıklamıştık.

Oysa, geçenlerde, İstanbul Nâzım Plân Bürosunda, Morrison'un finanse ettiği proje firması De Leuw Cather'ın basmühendisi L. A. Dondanville, Boğazda ikinci bir asma köprü için telkinlere başlamıştır. Amerikalı başmühendisin gereçesi şu : «Hazırlıkları yapılan 1. Asma Köprü, sehiriçi trafiğine yarıyacaktır. Boğaz'ın daha kuzeyinde yeni bir Asma Köprü düşünülmeli ve kıt'alararası trafiğe tahsis edilmelidir!..»

Bayındırlık Bakanının kulakları çınlasın. Bütçe konuşmalarında Orhan Alp «Büyük Türkiye Köprüsü» olarak adlandırdığı 1. Asma Köprünün hem şehiriçi hem de kıt'alararası ulaştırmaya hizmet edeceğini iddia ediyordu. Demek ki AP yönetiminin akıl hocalarından MORRİSON, aynı kanıda değil. Morrison bekliyecek sabırda değil; İstanbul Boğazı aşırı kârlar için yabancı sermayenin Asma Köprüler Şantiyesi haline getirilmelidir.

İlhan Selçuk'un geçenlerde yazdığı gibi, Morrison — Knudsen, Kore cehenneminde en fazla kâr sağlıyan firmalardan biridir. Emperyalizmin henüz kana bulayamadığı Türkiye'de, hergün tahrib edilen köprüler yapma olanağı yok. Şimdilik kârlı işler için tek yol, işbirlikçi iktidarları «türlü — çesitli» yollarla zorlama yatırımlara yöneltmek: Her biri 5 milyarlık yağmayı sağlıyacak ve 40 — 50 yıllık ömrü olan çelik asma köprü yatırımlarına...

Önceliği olmıyan ya da yeri kasten yanlış seçtirilmiş barajlar, bayındırlık tesisleri, sanayi kuruluşları... Bunlar aynı yolla tezgâhlanmış ayrı hikâyeler...

Jet Bakan Halkı Aldattı

Bir Amerikan firmasının yeni fiat listesini, milliyetçilerin dikkatine sunuyoruz

Nisan ayının birinci gününden itibaren, Türkiye'de ilâçlar yeni fiatlar üzerinden satılmaya başlamıştır. Ancak, Sağlık Bakanı Vedat Âli Özkan'ın söz verdiği ve büyük patırtılarla ilân ettiği gibi değil! Hatırlanacağı üzere, jet Bakan, bundan dört-beş ay önce, ilâç fiatlarının indirileceğini ve halkın bu ucuzluk sayesinde hayat - memat meselesiyle karşılaştığı zaman, ilâcını kolaylıkla sağlıyacağını açıklamıştı.

Bakana göre, ilâç fiatlarının tesbiti yeni bir sistemle yapılacak ve böylece ilâç firmalarının fâhiş kârlarla ilâç imal etmesi önlenecekti.

Bakanın söz verdiği süre tamamlanmıştır. Eczaneler, yeni fiatlandırma üzerinden ilâç satışına, içinde bulunduğumuz ayın başından itibaren başlamış ve şu gerçek ayan beyan ortaya çıkmıştır: İlâçlar ucuzlamak şöyle dursun, eski fiatlarını bile koruyamamış, pahalılanmıştır! Oyun ortadadır: Seçim öncesi, bir «ucuzluk» propagandası yapılarak halkın gözü boyanacak ve perde arkasından da özellikle yabancı ilâç firmalarının lehine büyük dolaplar çevrilecektir.

Gazetelere «sanayi sistemi» diye geçen, yeni fiatlandırma usulü şöyledir: İlâcın perakende satış fiatını tesbit etmek için ham madde, işçilik ve ambalâj masrafları toplanacak, bu toplama imalâtçı, depocu ve eczacı kârı eklenecektir. İlk bakışta tutarlı gibi gözüken bu fiatlandırma usulünün sonuçları belli olmuştur: İlâç fiatları yükselmiştir!

Fakat işin asıl sakat tarafı, ne Bakanın halkı aldatması, ne de halkın hayat-memat meselesiyle alay edilmektedir. Asıl cinayet, ilâç fiatlarının tesbitinde baş rolü oynayan ham maddelerin yabancı firmaların tekelinde olmasıdır. Türkiye'de ilâç ham maddesi, henüz yapılamadığı için, yabancı firmalar kendi imal ettikleri ham maddeleri — aynı petrolde olduğu gibi — diledikleri fiat üzerinden yurdumuza sokmaktadırlar. Örneğin, dünya çapında büyük bir Amerikan fiması, «Terramycin'» in patenti bendedir, ben bu maddeyi şu fiata malediyor ve şu fiata Türkiye'ye sokuyorum» demektedir.

Dilediği fiattan ham maddeyi yurdumuza sokan firma, jet Bakanın; «sanayi sistemi» sayesinde, ham madde fiatını yüksek tutarak, ilâçların pahalı'anmasını sağlamakta ve açıktan milyonlar kazanmaktadır.

Gerçeğin yukarıda açıkladığımız şekilde olduğu, örnek olarak milliyetçilerin dikkatine sunduğumuz ilâç fiatları listesinden bellidir.

Aşağıdaki liste, bütün geri kalmış ülkelere vantuzlarını uzatan büyük bir Amerikan firmasına aittir. Listede, yeni ve eski fiatlar karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir:

Liste incelendiğinde, akla takılan ilk soru, şudur: İlâç firmaları, fiatların artırılması yolunda bir talepte bulunmadığına göre, «Sanayi Sistemi» gibi dolaplarla neden fiatların yükseltilmesi sağlanmıştır? Ve bunu sağlayan bizzat firmanın kendisi değil de, neden Sağlık Bakanıdır? Fiatların artmasını isteyen, neden yabancı firmalar değil de, Vedat Âli Özkan'dır?

Ve bu soruları izleyerek şu son soruya ulaşmak, vatandaşın hakkıdır: Durup dururken artırılan ilâç fiatlarından elde edilen açıktan kâr, kimler arasında bölüşülecektir?

TÜRK SOLU; ilâç rezaletini sonuna kadar izleyecek ve bu konuda hazırladığı araştırmalarla milliyetçi güçlere ışık tutacaktır. Yoksul vatandaşın kucağındaki hasta çocuğun hayatı pahasına açıktan sağlanan kârları bölüşmek, kolay değildir. Demokratik kuvvetler uyumamaktadır bu ülkede ...

PERAKENDE SATIŞ FİATLARI

	Eski	Yeni
Rondamycin 8 kapsül	28.40	28.40
Terramycin kulak damlası	3.10	4.55
» Deri merhemi 5 gr.	2.30	2.30
» Pastil 24 X 15 mg.	4.00	4.25
Tao kapsül 8	17.70	19.40
Tao kapsül 16	31.00	35.60
Tao homojen şurup	12.35	13.75
Streptohydrazid	4.20	4.55
Viocin 1 gr.	10.00	10.00
Terra Cortril göz-kulak merhemi	4.00	4.55
Obron-6	4.00	5.50
gNeobion kapsül	6.10	7.90
Niamid tablet 30 X 100 mg.	27.50	29.45
Renese tablet	4.25	4.75
Renese-R tablet	8.15	8.15
Tyzine pediatrik burun damlası	3.10	3.35
Visine göz damlası	3.40	3.40
Corex şurup	6.20	7.20
Kompensan 24 tablet	3.00	4.15
Kompensan 60 tablet	4.85	6.90

Hacettepe Fikir Kulübü Kongresi

Hacettepe Üniversitesi Fikir Kulübünün olağanüstü Genel Kurulu 8.4.968 günü toplanmış ve yeni Yönetim Kurulunu seçmiştir.

Yeni seçilen Yönetim Kurulu bir bildiri yayınlıyarak devrimci çizgilerini belirtmiştir. Bildiride:

«Hacettepe Üniversitesi Fikir Kulübü Türk toplumunun hemen önündeki devrimci görevin anti — emperyalist ve anti — feodal nitelikteki tüm ulusal güçlerin gerçekleştireceği Millî Demokratik Devrim olduğuna inanır. Devrimci Millî Güçbirliğinin başaracağı Demokratik Devrim hiçbir sınıfın veya partinin tekelinde olan bir şey değildir. Türk toplumundaki bütün vatansever güçlerin dâvasını küçük politika hesaplarıyla baltalamaya çalışanların gerçek devrimcilikle uzak tan yakından hiç bir ilişkileri yoktur.

Hacettepe Üniversitesi Fikir Kulübü ulusal güçlerin safındadır ve bu yolda mücadele edecektir» denmektedir.

Şaşkın Bir Muhbir

Ankara'da yayınlanmakta olan haftalık bir dergi; «Sosyalistler yine yalan söylüyor» başlığıyla, dergimizde çıkan bir çeviriyi, aklınca yalanlamakta ve komünizm propagandası yapıyorlar» diye yaygara koparmaktadır.

Yaşama ve beslenme şansları, jurnalcılıkları oranında artan bu gibi dergilerin ihbar gayretlerini, olağan karşılamak gerekir. Ancak, bu defa fazla işgüzarlık yüzünden olsa gerek, hedefi iyice şaşırmışlardır. Zira, adı geçen yazı, bir sosyalist tarafından değil, objektif olmaya çalışan bir Fransız gazetecisi tarafından yazılmıştır.

Yayınlandığı dergi, Fransa'nın ciddi aylık dergilerinden biri olan, Le Monde Diplomatique'tiv ve onun da sosyalistlikle ilgisi yoktur. Fransız sanayi çevrelerinin liberal gazetesi Le Monde'un aylık organıdır.

Şaşkın muhbirimize, bu küçük hatırlatmaları yapar, yeni yeni «İŞ» lerde başarılar dileriz.

M. Ali Ermiş'i Sorgu Esnasında Kaybettik

Gün yayınlarını yönetiyordu. Yayınladığı eserlerin hemen hepsi proletaryanın kurtuluşunu savunur nitelikteydi. Bu bakımdan T.C.K. nun 142. maddesi kendisini hedef olarak almıştı. Nâzım Hikmet'in «Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim» isimli romanı da takibata uğramıştı. Kalbinden hastaydı. Sorgu sırasında gelen kriz aldı götürdü.

Ailesine ve devrimcilere başsağlığı dileriz.

Elmalı'da Köylü Ağa Mücadelesi Şiddetleniyor

Son günlerde, köylülerin ektiği toprakları ağaların sürdürmek istemesi, mücadeleye yeni bir yön vermiş bulunuyor.

Köylüler, ekinlerini ağanın adamlarından korumak için örgütlenmişler ve gerekli gördükleri tedbirleri almışlardır.

Öteden beri Elmalı köylülerine yardımcı olan devrimci öğrenci örgütleri ise, olayların gelişmesi ve havanın gerginleşmesi üzerine Elmalı'ya temsilciler göndermişlerdir.

Öğrencilerin Elmalı'ya gelişi Kaymakam ve jandarma kumandanı tarafından hoş karşılanmamıştır.

Elmalı'da kaldıkları sürece karakollara çağrılan, asker kaçağı oldukları iddia edilen öğrenciler, jandarma yüzbaşısının ve kaymakamın kendilerine «Kışkırtıcı, karıştırıcı» dediklerini söylemektedirler. Ayrıca kasaba halkı içinde komünist olduklarına dair şayiaların maksatlı olarak yayıldığını da belirtmişlerdir.

Köylülerle temaslarda bulunan genç lerin dönüşü de oldukça enteresan geçmiştir. Elmalı'dan Antalya'ya gelen gençler yolda 10 — 15 polis tarafından arabadan indirilmiş Şaranpol karakoluna götürülmüşlerdir. Burada tekrar askerlik muayenesi yapılan öğrenciler, önce birinci şubeye sonra ikinci şubeye daha sonrada askerlik şubesine gönderilmişlerdir. Askerlik şubesi başkanı öğrencileri karşısında görünce «Niye geldiniz buraya» diye sormuştur. Olanları öğrenince de Emniyet Müdürüne telefon etmiş alıkoymanın «siyasî» maksatlar taşıdığını öğrenince «bununla benim ne ilgim var» diye terslemiştir.

İdarî makamlar her fırsatta köylülerin karşısına dikilmektedir. Civar illerden jandarma getirtilmekte ve köylüye gözdağı verilmektedir. Bu arada ağalar da boş durmamışlardır. Finike'den 40 kadar fedai getirerek toprak ihtilâfında taraf olan Imırcık, Bayralar, Karamuk ve Beyler köylülerini tahrik etmeğe başlamışlardır. Bu arada çıkan bazı olaylar idarî makamların gayretiyle örtbas edilmiştir.

Elmalı köylülerinin mücadelesi bütün baskılara rağmen yürümektedir. İdarî makamların ağalardan yana olması köylüleri umutsuzluğa itmemiştir. Toprağını kendisi işlemek isteyen köylüye karşı çıkmak çok akıllıca bir hareket olmıyacaktır.

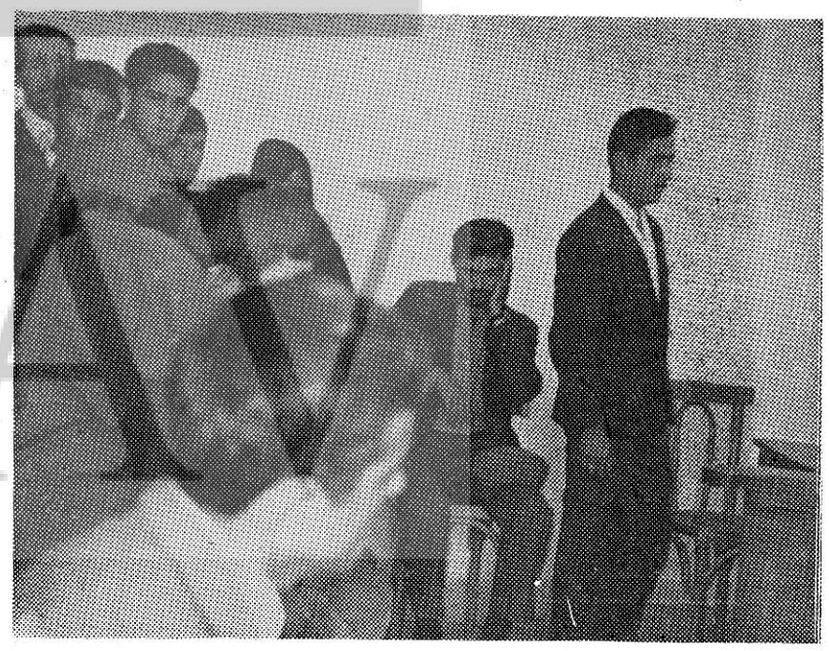

Elmalı köylüleri mahkeme salonunda.

ŞEMDİNLİ AŞİRETLERİNDE ÜRETİM İLİŞKİLERİ: I

GİRİŞ

ŞEMDİNLİ Aşiretlerinde Üretim İlişkileri» adlı yazımızın konusu, kapitalizm öncesi ekonomi şekillerini (1) dikate alarak adı geçen aşiretlerdeki üretim ilişkilerini araştırmaktır. Bizi böyle bir çalışmaya iten, Karl Marx'ın, **Ekonomi Politiğin Eleştirisi**'ne ve **Kapital**'e genel giriş olarak yazdığı, fakat yayınlatmadığı bölümlerde belirtilen Asya üretim tarzına (veya Doğu sistemine), Şemdinli aşiretlerindeki üretim ilişkilerinin uyup uymadığını tesbit edecek araştırıcılara, bu aşiretlerdeki üretim ilişkilerini ayrıntılariyle sunmak olmuştur.

Karl Marx, **Ekonomi Politiğin Eleştirisi**'ne yazdığı Önsöz'de, bu kitaba genel bir giriş niteliğinde olan ve ancak ölümünden sonra yayınlanan bölümü için şöyle demektedir:

«Daha önce kaleme almış olduğum bir genel giriş bölümünü yayınlamıyorum; çünkü üzerinde düşündükten sonra, şu kanıya vardım ki, daha önce tespit edilmesi gereken sonuçlar üzerinde tahminler yürütmek ancak olumsuz bir davranış sayılabilir ve beni izlemek isteyen okur, tekil'den genel'e yükselmeye hazır olmalıdır.» (2)

Anlaşılıyor ki, Marx, **Ekonomi Politiğin Eleştiri**'sine yazdığı genel giriş bölümünü — ki **Asya üretim tarzı** (veya **Doğu sistemi**) bu bölümde ve **Kapital**'e hazırlık mahiyetinde yazdığı bölümde, ortaya atılmış bulunmaktadır —, «ispat edilmemiş sonuçlar» olarak nitelenmiş ve bu yüzden, — ve herhalde **Kapital**'e hazırlık mahiyetinde olan genel giriş bölümlerini de aynı düşünce ile —, yayınlamamıştır.

Marx ve Engels, Doğu toplumlariyle yakından ilgilenmişlerdir; fakat Doğu hakkında o zaman mevcut olan literatür, eski çağlar Ortadoğu'sunun incelenmesine imkân vermiyordu. (3).

Marx'ın, Osmanlı İmyaratorluğu'na ait tetkik edebildiği belli başlı eser ise, J. von Hammer'in **Geshichte des Osmanischen Reiches** (1835) adlı eseriydi. (4) Asya üretim tarzı, literatür yönünden ana kaynağını, Hindıstan ve Uzakdoğu toplumları hakkındaki yayınlarından almaktaydı. Marx ve Engels, üretim ilişkileri bakımından ayrı toplulukları, ayrı halkları yönetimi altında toplanan Osmanlı İmparatorluğunu, «tekil» haliyle tetkik edecek literatürden yoksun bulunuyorlardı.

Herhalde, yurdumuzda, bugün yapılması gereken iş, üretim ilişkileri yönünden çeşitlilik gösteren toplulukların, «ispat edilmesi gereken sonuçlar»a uyup uymadığını araştırmak değil, aksine, önce «sonuçlar» ı ispat edebilmek için, toplulukları, en küçük birlikleri içinde «tekil» haliyle araştırmak ve tespit etmekir.

Bu yüzden, daha önce, bir yıl bulunduğum Şemdinli'de dağınık bir şekile topladığım materyeli, yeniden değerlendirmek gereğini duydum. Bu arada, yeniden ortaya çıkan birçok eksiği, bölge sakinleriyle çeşitli şekillerde ilişkiler kurarak tamamlamaya çalıştım. Burada, şunu da belirtmeliyim: Bugün Şemdinli aşiretlerinde terkedilmiş olan bazı üretim ilişkileri, Irak'ta, özellikle İran'da bazı aşiretlerde, henüz görülmektedir; fakat Şemdinli aşiretlerindeki üretim ilişkilerinin, Doğu Anadolu'daki aşiretler yönünden genel bir nitelik taşıyıp taşımadığı, bizim bilgilerimiz dışında kalan ayrı bir çalışma konusudur.

I - Şemdinli Aşiretleri

BASİLE Nikitine'in «Kürteli'nin en ilkel yeri» (5) diye nitelendirdiği Şemdinli, Hakkâri'nin ilçesidir; ülke sınırları bakımından doğuda İran'a, güneyde ve güneybatıda Irak'a komşudur. 1960 sayımına göre 7 396 nüfusludur ve kilometrekareye 4 kişi düşmektedir. Eski ilçe merkezi Nehri dir. İlçe memurları, tahminen, Mondros Mütarekesi ertesinde Nehri'ye yerleşmiş ve 1930 yılına kadar Nehri, ilçe merkezi olarak kalmıştır. 1930 Barzan baskınından sonra, ilçe merkezi Navşar'a nakledilerek, bölgenin adı Şemdinli, ilçe merkezinin adı olmuştur.

Şemdinli'de 4 aşiret vardır. Herki aşireti, Gerdi aşireti, Humaro aşireti, Zerza aşireti. Şemdinli aşiretleri, İran'da İşno, Irak'ta Barzan ve Türkiye'de Gevar ve Oramar aşiretleriyle komşudur.

Halk, Kürtçe (Kirmanco şubesi) konuşmaktadır. Müslümandır ve Şafî mezhebindendir. Nakşibendî tarikatı, bölgede önemli bir rol oynamıştır ve bugün Gerdi, Zerza ve Herki-i Revent aşiretlerinde yoğun, Herki-i Bineci ve Humaro aşiretlerinde seyrek olmak üzere Şafî adıyla anılan mensupları vardır. Kadiri tarikatı mensuplarına, Barzan aşiretine komşu köylerde tek-tük rastlanmaktadır.

Halk, toprağa yerleşiktir. Fakat yazın — bazı köylerin — bir, ıki saat uzağında, bazı köylerin de bir, iki gün uzağında bulunan — zomalara (yaylâlara) çıkılır. Yani, Şemdinli aşiretlerinde, genellikle yarı-göçebe yaşanmak tadır. Herki aşireti, bu bakımdan değişiklik gösterir. Ana gövdesi Şemdinli'de, bir kısmı ise Irak tarafında bulunan Herki aşireti, (Herki-i Bineci) yarı-göçebe yaşamakta, bu aşiret içinden çıkmış olan (Irak ile İran'da bulundukları için, bizim konumuz dışında kalan) Herki göçer aşireti, (Herki-i Revent) göçebe yaşamaktadır.

II - Aşiretlerin Tarihi ve Egemenlik Altına Girişleri

ŞEMDİNLİ'nin en eski aşiretleri, Herki ve Gerdi aşiretleridir ve bu aşiretlerin Şemdinli'ye nereden ve nasıl geldikleri bizim bilgilerimiz dışında kalmaktadır. Bitlisli Şerefhan, Şerefneme'de, İmadiye (Irak) ve Hoy (İran) arasındaki Kürt aşiretlerini fihristte sıralarken Ustuni ve Zerza aşiretlerini anmakta, fakat bizim tetkik edebildiğimiz nüshada (6) bu iki aşiret ten de bahsetmemektedir.

Metindeki bu eksikliği belirten V. Minorsky, Şerefname'den ayrıca şu cümleyi aktarmaktadır: «Ustuni, Şemdinan'ın ilk sülâlesi olup, bunun makarrı Harki (Herki) nahiyesinde Sutuni idi.» (7)

Sutuni, bu bölgeye daha sonra gelen Abbasi kabilesinin ilk merkezi ve seyitlerin ilk oturma yeri olmuştur. Fakat gerek Sutuni, gerek çevresindeki köyler, Herki aşireti mensuplarıyla meskûndur. Şerefname'de sözü geçen Ustuni aşiretinin, Herki aşireti olması muhtemeldir.

Şerefname fihristinde adı geçen ve metinde ihmal edilen Zerza aşireti, B. Nikitine'ye göre, Agavate Zerza aşiretinin bir koludur. Diğer kolu ise İran'da bulunan Uşnu (İşno) aşiretidir. B. Nikitine, her iki aşiretin kökenini Halid ibn al-Valid'e kadar çıkarmaktadır. (8)

Yukarıda saydığımız Herki, Gerdi ve Zerza aşiret reisleri üzerinde egemenlik kurmaya eğilim göstermemişler, egemenliklerini kendi aşiret bünyesi içinde sürdürmeye çalışmışlardır.

Fakat, Irak'ın verimli topraklarının zaman zaman istilâlara uğraması yüzünden, daha sonra Şemdinli'ye yerleşecek olan Humaro aşiret reisleri, ailesi ve yine Irak içlerinden gelerek Şemdinli'ye yerleşecek olan Sadate Nehri ailesi (bu adı Nehri'ye geldikten sonra almışlardır), Şemdinli aşiretleri üzerinde egemenlik kurmuşlardır.

Humaro aşiretinin ilk ailesi olan ve Abbasi kabilesinden geldiklerini iddia eden Abbasiler, Şemdinli'ye adını vermiş olan Şems al-Din zamanında, Irak'tan Şemdinli'ye gelmişler ve daha sonra bu aile Seif al-Din zamanında, ilk defa, **Şemdinan Mîri** (Şemdinli Beyi ünvanını almıştır. Şemdinli aşiretleri üzerinde egemenlik tesis eden Beyzadeler, Şeyh Übeydullah'a kadar süren iktidarlarını Şemdinli'nin eski ilçe merkezi olan Nehri'den yönetmişlerdir.

Kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu içinde olmakla beraber, iç yönetimi itibariyle bağımsız bir derebeylik şeklinde yönetilmekte olan Şemdinli bölgesinde Abbasilerin (Abbasi Mîrlerinin) egemenliği, gene Irak içlerinden gelen ve daha sonra Sadate Nehri ailesi adını alan seyitler tarafından silinmiştir; derebeylik iktidarı, mîrlerden, Kureyş kabilesinden geldiklerini iddia eden Seyitlerin eline geçmiştir, (1870).

Sadate Nehri ailesinin en ünlü sinası Seyit Taha (ölümü 1869), Halidiye kolunun kurucusu olan Mevlânâ Halid'den halifelik alarak, Kürteli'nde Nakşbendi tarikatini yaymış, (9) oğlu Şeyh Übeydullah ise Doğu Anadoludaki üstünlüğünü askerî sahada göstermiştir. (10)

Şeyh Übeydullah'ın bağımsız askerî saldırılarını önlemek amacıyla oğlu Seyit Abdülkadir ile Mekke'ye sürgüne götürülmesi, aynı zamanda, bu bölgede Osmanlı İmparatorluğunun, mahallî iktidar sahipleriyle olan mücadelesinin bir parçasıdır ve neticede bu ailenin üyeleri, gerek 1925 Şeyh Said İsyanında (Şeyh Übeydullah'ın ölümünden sonra, İstanbula gelen oğlu Seyid Abdülkadir ve Seyid Abdülkadir'in oğlu Seyit Mehmet'in, İstiklâl Mahkemesi kararıyla 27 Mayıs 1925 te Diyarbakır'da idam edilmişlerdir) ve gerek Nehri isyanında (Seyit Abdülkadir'in diğer oğlu Seyit Abdullah, babasının ve kardeşinin idamı üzerine, taraftarlarını toplayarak, 25 haziran 1825 te Nehri taburunu ve bölüklerini basıyor) önemli mevkilerde bulundukları için, 1925 yılında Şemdinli'den tamamen ayrılmak zorunda kalmışlardır. Ama, bu ailenin bazı üyeleri, Şemdinli üzerindeki iktisadî etkilerini sürdürmeye, zaman zaman devam etmişlerdir.

III - Aşiretlerin Genel Yapıları

a) AŞİRET BİRLİĞİ

Aşiret, aynı çıkarlar çevresinde birleşmiş kandaş topluluklardır. Bir aşiret içersine başka bir aşiret üyesi yerleşebilir, fakat aşiretin kanından olmadıkları için, düşük bir tabaka muamelesi görürler. Yani üye, aşirete kan ile bağlıdır. Çocuk, anasının değil, babasının aşiretine mensup sayılır.

Aşiret toplulukları, birbiriyle birleşik coğrafya parçası üzerinde dağılmış köylerde otururlar. Fakat köyler, aşiret birliğinin birer parçalarıdır. Aileler ve köyler arasındaki birliği sağlayan temel, sosyal unsur, aşiret reisidir.

Aşiret, kabilelerden ve hiçbir kabileye mensup olmıyan Kirmançlardan meydana gelir. Bir mîr veya aşiret reisi, yedi hattâ on göbeğe kadar olan akrabaları olan **pısağalar** ile birlikte, aşiret reisi ailesini meydana getirir. Aşiret reisi, ailesinin dışında ve fakat aynı kandan gelerek çoğalmış aileler, kabile adını alırlar ve kabileyi aşiret reisine bağlayan sosyal unsur, kabile reisidir. Bunların dışında, başka mîrlerin yönetiminden çıkarak, başka aşiret reislerinin baskısından kaçarak, bir aşiret içine gelerek yerleşmiş bireyler, aileler ve kabileler, yeni geldikleri aşiret ile zamanla kaynaşırlar, ve bunlar da aşiret üyesi sayılırlar; fakat aşiretin kanını taşımadıkları için, ayrı ve düşük bir tabaka muamelesi görürler, bunlara kirmaç (11) denir.

b) KABİLELER

Şemdinli aşiretlerinde kabileler, şöyledir:

1. HERKİ AŞİRETİ KABİLELERİ (Şemdinli dahilinde olanlar):

1 — Mala Şirı (aşiret reisleri ailesi, Ntgaylan, Zizan).

2 — Mala Zahir (Bedav, Herki).

3 — Şohmer (Herki'de az, çoğu Şemdinli dışında).

Herki aşiretinde **Kirmanç azdır.**

2. GERDİ AŞİRETİ KABİLELERİ (Şemdinli dahilinde olanlar).

1 — Beyzade (mîrler ailesi, Besusin, Benevik).

2 — Koçbega (Rubaruk, Biskan, Gerdi Şapatan, Peravi).

3 — Beroji (Nihova, Beroj).

Gerdi aşiretinde **Kirmanç çoktur.**

3. HUMARO AŞİRETİ KABİLELERİ

1 — Abbasiler (Şemdinli aşiretlerine hükmeden mîrler kabilesidir, üçe ayrılırlar): a) Müsabegiler (Sürünüs beyleri, Sürünüs, Gülenk); b) Bentür beyleri (Bentür); c) Şeyhan beyleri (şimdi soyları tükenmiş bulunmaktadır, Şeyhan'da otururlardı). Bu beyler, Şemdinli'de her yıl biri, sırayla mîrlik yapıyorlardı.

2 — Bayi kabilesi (Male Suvari Hani kabilesi de denir, Bay). (12)

(3) Mal Mela Bembo (Bembo, Deravi).

Humaro aşiretinde **kirmanç azdır.** Bu aşiret mıntakasında, ayrıca Diman köyünde **Seyit**'ler oturmaktadır.

4. ZERZA AŞİRETİ KABİLELERİ

1 — Masiro Hanları (aşiret reisi ailesidir, Masiro).

2 — Mal Mela Sori (Ensari kabilesi de denir, Kaleşk, Sori, Hanyimela).

Zerza aşiretinde **kirmanç çoktur.**

c) SOSYAL TABAKALAR

Bir aşiret sosyal tabakalardan meydana gelir. buna göre:

1. Mîr (Gerdi ve Humaro aşiret reisleri mir adıyla anılırlardı) veya aşiret reisi (Herki ve Zerza aşiret reisleri, mîr sayılmamaktadır), 2. Pısağa, 3. Kabile reisi, 4. Rıspî, 5. Kirmanç.

Mir, veya aşiret reisi, aşiretin reisidir;

Pısağa, mîrin yedi (hattâ on) göbeğe kadar olan akrabalarına verilen addır. (kelime kürtçedir, ağanın soyundan gelen anlamınadır);

Kabile reisi, kabilenin reisidir;

Rıspî, her kabilenin yaşlı, tecrübeli ve akıllı adamıdır; çoğu zaman kabile reisi ile rıspî aynı şahıstır;

Kirmanç, başka bir aşiretten, birey, aile veya kabile olarak gelerek, bir başka aşiret içine yerleşmiş olanlardır. Örneğin, Iran'dan gelen Rumaro aşiret mıntakasında Nerduşe'ye yerleşen Dıri kabilesi, kendi aşiret mıntakalarında kabile sayıldıkları halde, Humaro aşireti içerisinde kirmanç sayılmaktadır.

Bir kirmanç, mîrin veya pısağa'nın kızını, aşiret ile olan kan durumu itibariyle alamaz. Kaçıracak olursa, aşiretten kovulur, fırsat bulunursa öldürülür, malı elinden alınır. Ayrıca, kirmanç, divanhaneye girip oturamaz, sohbete katılamaz.

d) AŞİRET REİSLİĞİ VE MÎR

Bazı aşiretlerde, aşiret reisleri, mir ailesinden yani beyler ailesinden gelmektedir ve bunlar mîr adını almışlardır (Gerdi aşireti, Humaro aşireti). Bazı aşiretlerde, aşiret reisleri **mîr** adıyla değil, **aşiret reisi** adıyla anılmaktadır. Mîrlerin mutlak şekilde, soylu bir aile olduğu kabul edilen mir ailesinden gelmesi gerekmektedir. Mîr bulunan aşiretlerde, aşiret reisleri, daima mirler ailesinden gelir.

Mîr olmayan aşiretlerde ise, aşiret reisleri, genel olarak aşiret reisi ailesinden gelir; fakat bu aile içinde aşiret reisliği görevini yapacak kudrette biri bulunmadığı zaman, kabilelerin rıspîleri toplanarak, aşiretin içinden herhangi birini aşiret reisi olarak seçebilirler.

İlk defa görülmekle birlikte, Herki aşiretinde, maddi imkânlara sahip bir kirmanç, rıspiler tarafından aşiret reisi olarak seçilmiştir.

Anlaşılıyor ki, mîr ile aşiret reisi, kendi aşiretleri üzerinde aynı yetkilere ve haklara sahiptirler; fakat mîrlerin aşiret reisinden farkı, soylu bir aile kabul edilen mir ailesinden olmasıdır ve mîr ailesi bulunan aşiretlerde, bu aile dışından herhangi birisi aşiret reisi olamamaktadır.

Aşiret reisinin görevleri:

Aşiret reisi, 1) Aşiretin diğer aşıretlere karşı toprak bütünlüğünü, mal ve can güvenliğini korumakla; 2) Aşiret içerisinde huzuru, düzeni ve hukuku düzenleyip, yürütmekle; 3) Aşiret ile komşu aşiretler arasındaki ilişkileri düzenlemekle; 4) Komşu aşiretlerde çıkan anlaşmazlıklar için hakem olmakla; 5) Misafir ağırlamakla; 6) Aşiretin ve üyelerinin hükûmetle ilgili işlerini takip etmekle, görevlidir.

Aşiret reislerinin veya mirlerin bu görevlerini yerine getirmek için: 1) Paşmir denen bir yardımcısı, vekili (şimdi yoktur, mîr olan aşiretlerde bulunurdu), 2) Hunhor'ları (kan emici anlamına gelen Hunhor, şimdi yoktur, Barzan aşiretinde jandarma görevini yapan ve **peşmerge** denen fedailer vardır), 3) Bir hocası, 4) İki kâtibi vardır ve ayrıca; 5) Maddî imkânlara, 6) Mânevi güce ve itibara sahiptir.

Aşiret reisliği iktidarı, aynı kandan (aileden) gelmesi lâzımdır.

Aşiret reisinin ölümünden sonra, normal olarak iktidar, yetişkin oğlu varsa, oğluna; yoksa kardeşine intikal eder. Aşiret reisi ailesi içinde, bu görevi yerine getiremiyecek kimse kalmazsa rıspî'ler toplanarak, yeniden bir aşiret reisi seçerler.

Aşiret reisinin gelirleri:

1) Aşiret reislerinin bizzat kendilerinin mülkiyetinde olan toprakları vardır. Bazan birkaç köyü içeren bu topraklarda, aşiret reisinin yerleştirdiği aileler çalışır. Aşiret reisi, kendi toprağında çalışan köylüden:

(a) Tohum ve tezgâhı (öküz, saban vs.) aşiret reisi verirse, ürününün yarısını pay olarak alır. Buna **Niyevi** denir. (kelime kürtçedir).

(b) Tohum ve tezgâhı vermezse, buğday vs. için onda iki (**deh-dü**) oranında, tütün için onda-iki veya onda üç (**sekut**) oranında pay alır.

2) Aşiret reisleri, kendilerine ait olmıyan aşiret toprağından, aşiret törelerine göre, ürünün onda-birini (**deh-yek**) alır. Buna **kalle** (kelime kürtçedir) vergisi denir. (Şayet, aşiretler üzerinde mîr varsa, aşiret reisi bu vergiyi alamaz.)

3) Koyundan ve koyun ürünlerinden, aşiret reisi, iki şekilde vergi almaktadır: Aşiret reisi, aşiret üyesinin tâcire sattığı koyun ve koyun ürünleri tutarının yüzde-beşini, tâcirden çay, şeker ve pirinç şeklinde vergi olarak alır, diğer yüzde-beşini aşiret üyesinden (satış yapıldığı ânda) para olarak alır.

(a) Yün ve peynir gibi, koyun ürünlerinden alınan vergiye **muzd** denir (kelime kürtçedir).

(b) Koyundan alınan vergiye: **goral** veya **haksay** denir, (kelimeler kürtçedir. Goral, devlet tarafından alınan vergiye de denir; haksay, yalnız mirlerin aldığı vergidir.

(c) Aşiret reisi, aşiret reisinden habersiz, gizlice ürününü satarsa, bu üründen vermesi gereken vergi tahsil edilir ,ayrıca suçundan veya hatâsından dolayı, bir miktar malı ceza olarak alınır. Ceza olarak alınan vergiye **curum** denir.

4) Pısağa, kabile reisi ve rıspî hariç olmak üzere, aşiretin bütün erkekleri, yılın birkaç günü, aşiret reisinin tarlasında, evinde, ulaştırma işinde veya zomasında angarya olarak çalışır. Bunlara «**Zıbare**» (13) denir. Bazan mîrin veya aşiret reisinin evindeki işleri görmek üzere, köyün kadınları da zıbare olarak çalıştırılır.

5) Aşiret üyeleri, aşiret reisine, genellikle bayramlarda olmak üzere, yılın çeşitli zamanlarında hediyeler verir. Bu hediyeler, bazan para, bazan yiyecek, bazan kumaş vs. olduğu gibi. genellikle koyun ve koçtur.

6) Halk, zekâtı, çoğu zaman aşiret reisine verir. Koyun zekâtı, koyun olarak (her 40 - 100 koyuna 1 koyun) verilir. Buğdayın zekâtını buğday olarak (üretilen ürünün onda-birini) verir.

7) Aşiret reisleri, hükûmetle ilgili dâvaların hallinde:

(a) Aşiret üyelerinden herhangi birisinin dâvasını hallettikleri zaman, aşiret üyesinden masraf, rüşvet vs. parası olarak 500 - 1.000 lira civarında para alır.

(b) Gerek hükûmetle ilgili genel dâvalarda, gerek aşiretlerarası yaylâ ve köy dâvalarında, genel masraflar için, bütün aşiret üyelerinden para toplanılır.

Hukuk:

1) Aşiret üyelerinden herhangi biri, yukardaki yükümlülükleri yerine getirmediği, aşiret reisinin emirlerine uymadığı takdirde, aşiret reisi, onun üzerinde **hunhor**'ları vasıtasiyle zor kullanır. Şimdi bu ilişkiler değişmiştir. Bu törelere itaat etmeyene, bir yabancı gibi davranırlar, yüz vermezler, yardım etmezler, koyunlarını sürüye katmazlar, huzurunu kaçırırlar.

2) Bazı hallerde, aşiret reisi ve her kabileden bir temsilci ya da her kabilenin rıspîsi toplanarak, bir aşiret üyesi hakkındaki şikâyetleri görüşürler ve karar alırlar. Karar gereğince, suçlu görülen üyeye çeşitli cezalar verilir; ya malının tamamını alırlar, ya malının yarısını, veya koyunlarının bir kısmını alırlar, kulağını keserler veya aşiretin içinden kovarlar.

3) Aşiret içerisinde öldürme olayı olursa, bu; genellikle kan ile ödenir. Fakat öldürenin ailesi, öcünü alamıyacak kadar zayıf olursa, kaatilden ve kaatilin ailesinden kan parası (kan helâlı) alır. Kan parasının miktarını ve cinsini (tarla, para, tüfek, hayvan) ve ödeme şeklini, aşiret reisi tâyin eder ve tarafları anlaştırır.

4) Aşiretler arasında kan dâvası olursa, bu; kan parası ile değil, genel olarak kan ile ödenir. Kan dâvası yıllar sürer; diğer aşiret reisleri araya girerek iki aşireti barıştırırlar.

---

(1) Marx, ilkel komünal toplumlardan dört ayrı çıkış yolu olduğunu belirtir. Bunlar: Doğu, Slav, Kadîm ve Cermen sistemleridir. Evrim bakımından bu sistemler arasındaki fark, bazılarının iktisadi iç-evrime karşı direnen, bazılarının ise iktisadî iç-evrime elverişli sistemler olmalarıdır. Asya üretim tarzı olarak adlandırılan Doğu sistemi, tarihi bakımdan dayanıklı ve iktisadî iç evrime karşı direnen bir sistemdir ve bu sistem, kendi iç-dinamizmi ile değil, genel olarak kapitalizm gibi dıştan gelen bir kuvvet tarafından yıkılacaktır.

Kadim ve Cermen sistemleri ise, iktisadî evrime elverişli sistemlerdir.

Doğu, Slav, Kadim ve Cermen sistemleri, birbirlerini izlemezler. Doğu sistemi (ve buna pek yakın olan Slav sistemi), ancak dış kuvvetle parçalanarak, Kadim ve Cermen sistemleri ise, iktisadî iç-evrimleri sonucu, feodalizme dönüşerek, kapitalizme yolu açarlar.

Yazımızı ilgilendiren iki sistem; Doğu sistemi (yani Asya üretim tarzı) ile feodalizmdir. Bunun için biz, burada, Doğu sistemi ile feodal sistemin ana hatlarını hatırlatmakla yetineceğiz.

Doğu sistemi, ilkel komünal toplumdan çıkmıştır ve ilkel komünal sisteme en yakın olanıdır. Doğu sisteminde temel ekonomik birim köydür. Toprak, birliğin ortak mülkiyetindedir. Köyde yapılan ve kendine yeten tarım ve imalât, köyü «kapalı» ekonomi ile yetinen bir ünite haline getirmiştir. Onun için bu sistemde, tarım imalâtından ayrı, ustalaşmış bir zanaatın toplanıp köyden ayrıldığı bir kasaba yoktur. Sosyal iş-bölümü, yani sınıflar meydana gelmemiştir. Bu yüzden, Doğu sistemi, kendi iç bünyesi itibariyle, çatışmalı bir sistem değildir; üretim ilişkileri bakımından iç-değişmeye istidatlı değildir ve ekonomik evrime karşı direnen bir toplumdur. Onun için feodalizme ve kapitalizme kendi iç ge-

Muzaffer ERDOST

lişmesi sonucu dönüşememektedir. Bu sistem, ancak dünya pazarı gibi bir kuvvetin etkisiyle, yani dıştan bir kuvvet tarafından parçalanır.

Feodalizm ise doğu sistemine göre da ha ileri bir aşamadır, ilkel komünal toplumlardan doğrudan doğruya feodalizme geçilip geçilmediği konusu açık olmakla birlikte, Cermen ve Kadim sistemleri iktisadî evrime elverişli oldukları için, bu sistemlerin iç-gelişmeleri sonucunda, feodalizme geçilmektedir.

Feodalizm, kapitalizme geçişi hazır layan, yani «emek» ve «sermaye» nin doğmasına yolu açan sistemdir. Senyör ve serf, bu sistemin çatışan belli başlı iki sınıfıdır. Senyör, toprağın sahibidir ve serf ise, senyörün sahip olduğu toprağın bir parçasıdıdır, toprağa bağlıdır, toprakla birlikte alınıp satılır; ve senyör, yarı-köle sınıf olan serfin artı-emeğini, karşılığını ödemeden, ürün ve emek olarak alır.

Burada bizi ilgilendiren iki husus vardır: Birincisi, feodalizmde, üretime iştirâk eden sınıfların birbirleriyle üst-yapı ilişkileri değil, artı-emeğin zaptedilmesi niteliğidir; ikincisi ise, feodalizmden kapitalizme geçişi hazırlayan iktisadî iç değişikliklerdir.

Kapitalizmin ilk önce doğup geliştiği Batı Avrupa'da feodalizm, alt-yapı ve üst-yapı ilişkileriyle tipik bir nitelik gösterir. Fakat feodal sistemin ortak nieliği, «artı-emeğin karşılığı ödenmeden doğrudan doğruya üreticiden zapteilmesi» dir; artı-emeğin, karşılığı ödenmeden, üreticiden doğrudan doğruya zaptedilmesinin, ayrı toplumlara ayrı özelliklere bürünmesi, üretim ilişkilerinin «feodal» niteliğini değiştirmemesi gereken bir husustur. M. Dobb, Batı Avrupa feodalizmi ile Doğu Avrupa feodalizmi hakkındaki görüşlerini söyle belirtmektedir :

«Batı Avrupa ile Doğu Avrupa arasında önemli farklar bulunduğu, şüphe götürmez bir gerçek olmakla birlikte, ikisi arasında «ödenmiyen artı-emeğin, doğrudan doğruya üreticiden çekilip alınması biçimi» bakımından göze çarpan benzerlikler vardır; ve ben, o kanıdayım ki «Batı Avrupa feodalizmi» ni ayrı bir tür olarak göstermek ve «feodal» adını yalnız bunun için kullanmak, burjuva tarihçilerinin tutumunu ve bunların hukukî özellikler ve farklar üzerinde dikkati toplama eğilimlerini yansıtır.» (The Transition form Feudalism to Capitalism, A. Symposium, Paul M. Sweezy, Maurice Dobb, H. K. Takahaski, Rodney Hilton, Christoper Hill, Science and Society, New-York, s. 22)

«Ödenmiyen emeğin doğrudan doğruya üreticiden çekilip alınması» mark sist tahlilde, feodal üretim ilişkilerini nitelemekedir. Bunun şöyle veya böyle hukukî şekillere bürünerek temin edilmiş olması, üretim ilişkilerinin feodal nitelikte olup olmamasını değil, bazı bölgesel ve mahallî özellikleri ve farkları ifade etmektedir. Biz, bu bakımdan, yazımızda, «artı-emeğin ödenmeden ve doğrudan doğruya üreticiden çekilip alınmasını» feodalizmin temel niteliği olarak kabul edeceğiz.

Burada belirtmek istediğimiz ikinci husus ise, feodalizmden kapitalizme geçişi hazırlayan iktisadî iç-evrim meselesidir.

Köleci toplumda, efendi, köle artı-emeğinin bütününü zapteder. Ne kölenin üretici emeğinin bir kısmı serbest hale gelmiştir, ne de köle artı-emekten sağladığı üründen kendisi için bir miktar biriktirebilecek imkâna sahiptir.

«Serfin iş-gücü. sadece tarımda değil, tarımla ilgili imalâtta ve ev imalâtında da kullanıldığına göre, burada belirli bir iktisadî evrim için imkân vardır.» (Karl Marx, Kapital, Cilt : III, s. 844 - 845). Serf üretimde, belirli bir ölçüde de olsa serbest bırakılmış olduğu için, sadece senyöre «art-emeği üretmekle kalmaz, aynı zamanda kendisi için de bir kâr biriktirebilir.» (Karl Marx, Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri, s. 43-46)

J. B. Hobsbawn, Marks'ın feodalizmden kapitalizmin çıkıp, gelişmesini üç şarta bağladığını nakleder: «Birincisi, belirli bir noktada köylünün serbest bırakılmasına imkân veren bir tarım sosyal yapısı; ikincisi, uzmanlaşmış, bağımsız, tarım dışı emtia üretimini zanaat yoluyla sağlayan kasaba zanaatı; üçüncüsü, ticaret ve tefecilikten sağlanmış olan nakit servetin birikimi, Bu cinsten para birikiminin meydana gelişi «burjuva ekonomisinis tarih öncesine özgü bir şeydir; ve bunlar, henüz sermaye değildir.» (J. B. Hobsbawn, Önsöz (Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri), s. 48)

(2) Karl Marx, Contribution a la Crtique de l'économie Politique, Editions Sociales, Paris, 1957, Preface, s. 3.

(3) Bkz: Karl Marx, Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri adlı kitapta, J. B. Hobsbawn'ın Önsözü, Sol Yayınları, Ankara, 1967. s. 20-21.

(4) Aynı eser, s. 21'de 11 No. lu dip not. (Hobsbawn, Marx'ın 1853 yılında yazdığı mektuplarda Hammer'in kitabından bahsettiğini belirtiyor. Hobsbawn, mektubun, Karl Marx, Friedrich Engels, Werke, Dietz Verlag, 1956'da mevcut olduğunu belirtmektedir.

Çevrenizdeki arkadaşlardan Warke'yi bulamadık. Anılan mektup, seçme mektuplar arasına alınmadığı için göremedik.)

(5) B. Nikitine, Shamdinan, Encylopedie de L'islâm. c. VI., s. 313.

(6) Bitlisli Şeref Han, Şerefname, Farsçadan çeviren: S. Savcı, daktilo yazması, Türk Tarih Kurumu Kitaplığı.

(7) Minorsky, Kürtler, İslâm Ansiklopedisi, C. VI. s. 1103.

(8) B. Nikitine, a. g. e., s. 313.

(9) Kasım Kufralı, Nakşbendiliğin Kuruluş ve Yayılışı, Doktora tezi, 1949, Türkiyat Enstitüsü, s. 109, 114. Ayrıca bölgede tespit ettiğimiz sözlü bilgiler. (Nakşbendilik konusunda, Şemdinli Röportaj'ında verdiğimiz bilgiler çok eksiktir ve Nakşbendilikteki bölümleri ve hiyerarşiyi tespit bakımından yanlışlar vardır).

(10) Bkz: Muzaffer Erdost, Şemdinli Röportajı, Yön, 15 Temmuz 1966, s. 13.

(11) Kürtlerin büyük bir boyu olan Kirmanç (Kurmanç) şubesi ile, buradaki Kirmanç sözünü birbirine karıştırmamak gerekir. Burada, aşiret içinde, kirmanç olmaktan başka, hiçbir kan asaleti olmayanlar anlamında kullanılmaktadır.

(12) Bayi Kabilesi, Hakkâri'de bulunan, Hakkâri aşiretinden gelmiştir. Bayi kabilesinin, Humaro aşireti içinde, kirmanç olarak değil de, kabile olarak kabul edilmesinin sebebi, Hakkâri aşireti ile Abbasî Beyzadeleri arasında mevcut bir akrabalıkla izah edilebilir.

B. Nikitine, Abbasî Beyzadelerinin ecdadı «Şems al-Din'in Hakkâri kabileleriyle bazı ilgileri olduğunu» (adı geçen eser) belirtmektedir. Araştırıcılar için şu nokta da akılda tutulmalıdır: «Bay», hem Hakkâri'de, hem Şemdinli'de vardır; Şemdinli'de bulunan Bay köyünde, Hakkâri'den gelen Bayi kabilesi oturmaktadır.

(13) Zıbare, ayrıca, köylerde imece usulüyle çalışmak için toplananlara da denir. Üyeler, birbirlerinin işine yardım amacıyla çalışmak için toplanınca, Zıbare adını alırlar.

GELECEK HAFTA

Üretim araçları ve üretim metodları

«Ona şu üç şeyi kesinlikle öğütlemekle yetindim: Aralıksız hareket, mutlak güvensizlik ve devamlı ihtiyat.»

EL PATOJO

Che GUEVARA

Bir kaç gün önce, bir telgraf, bazı Guatemala'lı vatanseverlerin ölüm haberini getirdi. Aralarında Julio Roberto Caceres de vardı.

Devrimcinin, bu zor görevi sırasında, bütün kıtayı sarsan sınıf savaşları ortasında ölümü sık görülen bir olaydır. Ama bir arkadaşın, zor anların yoldaşının, ve güzel günler hülyasına ortak olan bir kişinin ölümü, haberi alan için, daima acıdır. İşte Julio Roberto böyle büyük bir arkadaştı. Kısa boylu ve zayıftı, bu yüzden ona, Guatemala dilinde «kısa» ya da «çocuk» anlamına gelen «El Patojo» derdik.

El Patojo, Meksika'da iken, devrimimizin doğuşuna tanık olmuş ve bize katılmak istemişti. Fakat Fidel, benim de katılmak şerefine ulaştığım, o ulusal kurtuluş mücadelesine, daha fazla yabancıyı sokmak istemiyordu.

Devrimin başarıya ulaşmasından bir kaç gün sonra, El Patojo, birkaç parça eşyasını satmış ve sadece küçük bir bavulla Küba'ya çıkagelmişti. Kamu yönetiminin çeşitli kollarında çalıştı. INRA —Toprak Reformu Ulusal Kuruluşu— sanayileşme dairesinin ilk personel şefi idi. Fakat bu görev onu doyurmuyordu. El Patojo başka birşey peşindeydi, öz vatanının bağımsızlığı uğruna çalışıyordu. Devrim hepimizi olduğu gibi, onu da kökten değiştirmişti. Yenilgiyi gerçekten anlamadan Guatemala'dan ayrılmış olan şaşkın çocuk, artık tam bilinçli bir devrimci haline gelmişti.

İlk karşılaştığımızda, bir trendeydik. Arbenz'in düşmesinden birkaç ay sonra, Guatemala'dan kaçıyorduk. Meksiko şehrine ulaşabilmek için, Tapachula'ya gidiyorduk. El Patojo benden birkaç yaş küçüktü. Ama hemen sağlam bir arkadaşlık kurduk. Chiapasdan, Meksiko şehrine kadar beraber yolculuk yaptık. Beraberce aynı sorunları göğüsledik: İkimiz de beş parasız ve yeniktik. Düşman olmasa bile, kayıtsız bir ortamda ekmek parası kazanmak zorundaydık.

El Patojo'nun hiç parası yoktu. Bense, ancak birkaç pezoya sahiptim. Ben bir fotoğraf makinesi satın aldım ve beraberce kanunsuz bir işe başladık. Şehrin parklarında, halkın fotoğrafını çekiyorduk. Ortağımız bir Meksika'lıydı. Onun ufak karanlık odasında filimleri banyo ediyorduk. Böylece, çektiğimiz o kötü fotoğrafları yerlerine götürerek, Meksiko şehrinin her yanını öğrenme imkânını bulduk. Türlü müşterilerle mücadele ediyor, onları, fotoğraftaki küçük oğlanın gerçekten pek şirin olduğuna ve böyle bir şaheser için bir pezo ödemenin yerinde bir davranış olduğuna inandırmağa çalışıyorduk. Böylece birkaç ay karnımızı doyurabildik. Yavaş yavaş devrimci hayatın olayları bizi ayırdı. Fidel'in, onu Küba'ya getirmek istemediğini başta söylemiştim. Ama onun eksik tarafları olduğu için değil, ordumuzu ulularararası bir güç haline çevirmemek içindi bu...

El Patojo bir gazeteciydi. Meksiko Üniversitesin de fizik öğrenimi yapmış, çalışmalarını bir süre bırakıp sonra yeniden başlamıştı. Ama fazla da ilerletememişti. Hayatını çeşitli işlerde çalışarak kazanıyor, kimseden birşey istemiyordu. Bu duygulu ve ciddî adam, çok utangaç mıydı, yoksa zayıflıklarını, kişisel sorunlarını kabul edip, bir arkadaştan yardım istemeyecek kadar gururlu muydu? Hâlâ bilemiyorum. El Patojo içine kapanık, çok zeki, geniş kültürlü ve duygulu bir insandı. Durmadan ileri adımlar atmış ve son günlerinde bütün varlığını halkın hizmetine adamıştı. Guatemala İşçi Partisindeydi ve bu yaşantı içinde disiplin kazanmıştı; kusursuz bir devrimci olma yolundaydı.

Küba'ya gelişinde, iki eski arkadaşa yaraşır şekilde, hemen her zaman, aynı evde yaşadık. Ama bu yeni hayatta, eski yakınlığı artık sürdürmüyorduk. Ve ben arasıra onu memleketinin yerli halk dillerinden birini ciddiyetle çalışırken gördükçe, aklımdan geçenlerden sadece şüphelenirdim. Bir gün, gideceğini söyledi. Görevini yapmasının zamanı gelmişti artık.

El Patojo, hiçbir askerî eğitim görmemişti, sadece görevin onu beklediğini sezmişti. Silâh elde, dövüşmek için, bizim gerilla savaşımızı yeniden yaratmak umuduyla yurduna gidiyordu. İşte o zaman, o pek seyrek, uzun konuşmalarımızdan birini yaptık. Ona şu üç şeyi kesinlikle öğütlemekle yetindim: Aralıksız hareket, mutlak güvensizlik ve devamlı ihtiyat... Hareket, yâni asla aynı yerde kalma; asla aynı yerde iki gece geçirme; asla bir yerden ötekine hareketi bırakma. Güvensizlik, başlangıçta dost köylülere, habercilere, kılavuzlara, aracılara, hattâ kendi gölgene bile güvenme, düşmandan temizlenmiş bir bölge ele geçirinceyedek kimseye güvenme. İhtiyat, devamlı kılavuzluk görevi, devamlı keşif; konaklamanın emin bir yerde yapılması ve hepsinden önemlisi, asla bir çatı altında uyumamak... Asla etrafı sarılabilecek bir evde uyumamak. Bu, bizim gerilla deneyimizin senteziydi. İçten bir el sıkışı yanı sıra, arkadaşıma verebileceğim tek şeydi... Bu işi yapmamasını öğötleyebilir miydim ona? Hangi hakla? İmkânsızlığına inandığı bir zamanda bir işe başlamıştık. Ve şimdi onun başarıya ulaştığını görmüştü.

El Patojo gitti. Birgün, ölüm haberi geldi. Başlangıçta umut ettik ki bir isim karışıklığı vardır, bir yanlışlık olmuştur... Fakat ne yazık, öz anası cesedini tanımıştı. Öldüğüne şüphe yoktu... Ve yalnız o değil, onunla beraber bir gurup kardeş, belki hepsi onun kadar cesur, fedakâr ve zekî, ama bizim tanımadığımız arkadaşlar...

Bir kez daha yenilginin acısını tadıyoruz ve cevaplanmamış soruyu soruyoruz: Neden başkalarının deneyinden ders almadı? Neden verilen basit öğütü daha dikkatli dinlemediler? Ne olduğunu hâlâ kesin olarak bilmiyoruz, ama bölgenin yanlış seçildiğini,

(Devamı 6. da)

Arkadaşımızın aşağıdaki yazısı 27 Mayıs'tan hemen sonra «Yeni Yol» adlı haftalık siyasî dergide yayınlandığı için dergi toplatılmış, kendisi T.C.K. nun 142. maddesi ile derhal tutuklanmış, beraat edinciye kadar yüz gün tutuklu kalmıştır.

TOPRAK REFORMU

Mihri BELLİ

Bizce Toprak Reformunun ana amacı, köy emekçilerini demokratik inkılâba kazanmaktır. Bütün ekonomik ve diğer mülâhazalar bu ana hedeften sonra gelir. Bu reformun esas anlamı, gericiliğin ana kuvvet kaynağı olan zirai bölgelerde feodalite artıklarının, çiftlik bey ve ağalarının hâkimiyetinin temizlenmesidir. Şimdiye kadar çok defa bu gerici unsurların etkisi altında kalmış olan fakir ve orta köylüyü, bu istismarcı zümreye karşı bir safta, demokratik inkılâp safında toplamaktır.

Her tabiatla uğraşan insan gibi, Türk köylüsü de realisttir ve kuvvetli bir sağduyuya sahiptir. Türk köylüsünün bir kısmının bir müddet için D.P. kiliğine mensup demagoglar tarafından aldatılmış olmasının izahını, hem bu köylünün parlâmanter demokrasi alanında geçici tecrübesizliğinde, hem de C.H.P. iktidarının köy emekçilerini tamamen ihmal eden o affedilmez halk aleyhtarı politikasında aramak gerekir. C.H.P. nin köyü ihmali o derecede idi ki, D.P. kliği devrinde serçe parmağı kalınlığında bir içme suyunu köye getirilişi gibi en basit bir âmme hizmetinin başarılması, Menderes demagogunun «Köylünün Adamı» rolünü takınmasını mümkün kılıyordu.

«Zümrevî özellikleri» itibariyle köylünün, gericilere meyyal olduğunu söyleyenler var. Bunlar büyük hata içindedirler. Teslim edilmelidir ki, köylülük tarih boyunca hiç bir zaman müstakil bir inkılâpçı kuvvet olamamıştır. Fakat hiç bir inkılâp da köylüyü kendi safına kazanmadıkça muzaffer olamamıştır. Köylülük başka bir sınıfın hegemonyası altında olsa dahi, bütün büyük inkılâplarda tâyin edici rol oynamıştır. Köylü eski tâbirle inkılâbın «Lâzimi gayri müfariki» dir. Bugün Türk köylüsü demokratik inkılâbın belli başlı dayanağı ve kuvvet kaynağı haline gelmekle, politik kuvvetler muvazenesinde «zümrevî karakteri» bakımından kendisine en uygun durumu almış olacaktır.

Bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğunun parçaları olan Balkan ülkelerinde köylülüğün oynadığı inkılâpçı rol, bu görüşümüzü doğrular. Örneğini Bulgar köylülüğü saflarından Stambuliski çapında bir inkılâpçı lider çıkarmıştır. Demokratik inkılâpta olduğu gibi, sosyalist inkılâpta da Bulgar köylüsü kitlesiyle daima inkılâp saflarında bulunmuştur. Dün Antipas gibi bir inkılâpçının bayrağı altında toplanan Yunan köylüsü, bugün de bu memleketin ileri zümreleri arasında sayılmaktadır. Romanyada Köylü Partisi demokratik inkılâp şartlarında daima ileri bir tutumu benimsemiştir.

Unutmamak gerekir ki, bizim İstiklâl Savaşımızın da ana kuvvet kaynağı, Türk köylülüğü olmuştur. Türk köylüsü yığın halinde Mustafa Kemal'in bayrağı altında toplandı. Eğer Kemalist İnkılâp, çoğu halde şehir sınırlarını aşamadıysa ve gericiler köyde müsait zemin bulabildilerse, bu, demokratik savaşın ideolojik alanda kalmasından ve bunun sonucu olarak köy emekçilerinin, inkılâbın meyvalarını elle tutulur halde görememiş olmalarından ötürüdür.

Yayınlanan beyanlardan anlaşıldığına göre, bugün, Millî Birlik Komitesi, Toprak Reformunun zaruretini idrak etmiş görünüyor. Hiç hayale kapılmıyalım; kuşa benzetilmemiş derin bir toprak reformunu gerçekleştirmek çetin bir iştir. Bu reformla menfaatleri baltalanacak olan zümre, sanıldığından çok kuvvetlidir. Siyasî teşkilâtlarda ve basında bunlar kilit noktalarını tutmaktadırlar.

Memleketimizin politik hayatında, son on sene içinde rol oynamış olan dört partinin liderlerinin gerçek demokratik reformlara karşı çiftlik beyleri oluşu, bir tesadüf değildir. Sabık iktidar partisi D.P. nin lideri Menderes, çiftlik beyidir. Hürriyet Partisi Lideri Karaosmanoğlu çiftlik beyidir. C.K.M.P. Lideri Bölükbaşı derebey oğludur. İçlerinde en inkılâpçı görünen C.H.P. nin eski genel sekreteri Gülek çiftlik beyidir. Bu partinin şimdiki genel sekreterinin de büyük toprak sahipleriyle sıkı münasebeti vardır. Umalım ki Millî Birlik Komitesi bütün çıkarılacak engelleri göğüsleyerek, demokratik inkılâbın birinci şartı olan bu reformu gerçekleştirebilsin. Şurası iyice anlaşılmalıdır: Derin bir toprak reformunu başarmayan bir iktidar gerçekten inkılâpçı sayılamaz.

Toprak reformuna karşı açık, örtülü tenkitler şimdiden başlamıştır. «Her şeyden önce eğitim gelir» şiarını ortaya atanlar, bu reformun aleyhtarlarıdır. Feodal şartlar altında, köy emekçilerinin henüz vatandaşlık pâyesine ulaşmadığı bir ülkede, eğitim dâvasının asla halledilemiyeceğini bu efendiler bilmez görünmektedirler. Eğitim dâvasını toprak reformundan önce koyan, atı arabaya değil, arabayı ata koşmaktadır.

Üzülerek teslim etmek gerekir ki, toprak reformuna Türk halkını hazırlamak yolunda şimdiye kadar fazla bir şey yapılmamıştır. Meselâ, varlığı bu reforma bağlı olan köy emekçilerinin duygu ve düşüncelerine tercüman olanlara sesini duyurma imkânının sağlanması meselesidir. Büyük çoğunluğu ile ya aleyhtar, ya yarım ağızla taraftar olan bir basınla bu derecede önemli reformlar başarılamaz.

Toprak reformu ile topraklandırılan köylü ilk hasat zamanı, kendi sürüp ektiği öz malı tarlasının mahsulünün harmanını yapıp da, ekinini evine taşıdığı gün, o köylü demokratik inkılâbın meyvalarını sarı buğday taneleri halinde kontkret olarak görmüş olacaktır. O köylüyü artık hiç bir kuvvet inkılâptan ayıramaz. Toprak reformunu başaran tarih boyunca Türk köylüsünün sevgilisi olacaktır. Millî Birlik Komitesinden, tarihimizin pek önemli bir dönüm noktasını teşkil edecek olan bu reformu en derin anlamiyle başarabilmek için gerekli inkılâpçı şuur, inkılâpçı «cüret» i bekliyoruz.

Millî Birlik Komitesinden, tarihimizin bu dönüm noktasında, Toprak Reformunu yapmak için gerekli şuur ve cesareti bekliyoruz...

KÖY ENSTİTÜLERİ

Süleyman ÜSTÜN

Halktan gelen her şeyin güçlü ve ölümsüz olacağını, somut olarak gösteren olaylardan biri de, KÖY ENSTİTÜLERİ olayıdır. Akla gelebilecek her türlü araç-yalan, iftira, şantaj, kelepçe, zindan, açlığa mahkûm etme vs. kullanıldığı halde Köy Enstitüsü düşüncesini yıkmak, öldürmek, bugüne değin mümkün olamamıştır. Aksine olarak bu düşünce her geçen gün büyümüş, gelişmiştir.

Köy Enstitülerinin hangi amaçlarla açıldığı, niçin kapatıldığı üstüne uzun tartışmalar olmuş ve olmaktadır. Kapatılış nedeni artık iyice su yüzüne çıkmış olan bu eğitim kurumlarının, açılış amaçları konusunda henüz ortak bir görüşe varılamamıştır.

Köy Enstitülerinin açılışında güdülen amacın : «Atatürk devrimlerini köye götürmek, benimsetmek ve halkı kısa zamanda bilgisizlikten, maddî gerilikten kurtarmak» olduğu iddia olunmaktadır. Yakın zamana kadar, aydın sayılanlarımızca da benimsenen bu amaç, gerçekten var mıdır? Köy Enstitüleri gerçekten bu yüce amaçla mı kurulmuştur?

Hemen akla, Köy Enstitüleri bu amaçla kurulmuşlarsa, neden kısa zamanda ve de kurucuları tarafından kapatılmışlardır. Bir kurum niçin kapatılır?. Bir kuruluş, ya görevini tamamlamış olur, kapatılır; ya bu amaçtan vazgeçilir, kapatılır. Ya da, bu kuruluş amaçları dışına çıkmıştır, yine kapatılır.

Köy Enstitüleri, acaba bunlardan hangisi için kapatılmıştır? Köy Enstitüleri görevlerini mi tamamlamıştır? Yani, devrimler köye inmiş, halk devrimleri tamamen benimsemiş, tüm köylerimizden bilgisizlik kalkmış, köylerimizin ekonomik durumu düzelmiş, halkımız insanca yaşıyacak bir düzeye mi ulaşmıştır?. Eğer kapatanlar, bu yargıdaysalar; nedir bu köylerimizin hali; nedir bu köylülerimizin perperişanlığı?. Yine bu amaçla kapatıldığı söyleniyorsa, halkın kanını emen bu tefecilik, bu soygun düzeni neden vardır?. Neden hâlâ köydeki insanımız, ağanın amansız baskısı altındadır ve gerekirse köyü ile birlikte, mal gibi satılabilmektedir? Neden sayısı hiç de küçümsenemiyecek insanlarımız yer altında, ışık görmeden yaşamaktadır? Neden köylerimizin yüzde sekseni yolsuzdur, susuzdur, ilâçsızdır, doktorsuzdur? Hele, neden 20 milyon insanımız okuma - yazmadan bile yoksundur?. Neden Şahlanış Mitingleri olmaktadır, neden şeriat isterük sadaları ortalığı çınlatmaktadır? Niçin «Cumhuriyet elden gidiyor, devrimler tehlikelidir» deniliyor? Neden Atatürk'ü ve devrimlerini yasalarla koruyoruz?

Peki, bu amaca gitmekten mi vazgeçilmiştir? Ama neden, niçin?

Öyleyse, Köy Enstitüleri kuruluş amacının dışına çıkmıştır. Çıkmıştır da nasıl bir amaca yönelmiştir?. Madem ki öyledir, bu biçim kuruluşlar için, niçin hâlâ ve sırası geldikçe durmadan «Köy Enstitüleri, Cumhuriyetimizin en önde gelen devrimlerinden biridir» denilmektedir? Köy Enstitülerini bitiren öğretmenler için de «Türkiye'nin aradığı aydın tipi insanları» şeklinde sözler edilmektedir.

Köy Enstitülerinin gerçek kuruluş amacı bu olmayınca, gerçek amacı ne olabilir? Köy Enstitüleri, zamanın egemen sınıfları tarafından, yapmacık bir duygululuk, sahte bir köycülük — halkçılık ve halka yukarıdan bakarak bunlar da okusunlar, diyen efendilik biçimliliği içinde kurulmuştur. Gerçek amaç ise: Tarihî zorunluluk gereğince er-geç bilinçlenip, uyanacak halkımızı, köylümüzü; egemen sınıflar yararına onlardan yana bilinçlendirmek zorunlu uyanışı geciktirmektir. Fakat bütün oyunları Tonguç Baba bozmuştur. Tonguç Baba, Köy Enstitülerini, olması gereken çizgiye getirerek ulusçu bi eğitimin, halktan yana bir biçimlendirişin gerçekleşmesini sağlamıştır.

Yaratıcı emeğe değer veren, halkı kendi sorunları içinde yoğuran, onlara sorunlarının nedenlerini kavrıyacak araçlarını ve düşünme olanaklarını sağlayan bir eğitime getirmiştir. Bu plânda Tonguç, ve yakın arkadaşları, iyi hesaplanamamıştır. Köyden gelen, köyün dertleriyle yüklü köy çocuklarını kendi sınıfsal çıkarlarına araç edemiyenler, sonradan öz Anadolu çocuklarını ve onları toplumcu bir biçimde eğiten öğretmenlerini en âdice en iğrenç, en aksız suçlamalarla suçlamaktan ve sonunda da Enstitüleri kapatmaktan geri kalmamışlardır.

Yakın tarihimizin birkaç ülkücü, birkaç yurtseveri tarafından kavuştuğu bu en yararlı, en gerçekçi, bu en bize göre olan bir fırsat bu şekilde, sırf bu fırsat halktan yana bir biçimde geliştiği için kaçırılmıştır. Fakat bunun tarihî sorumluluğundan kaçmak, kolay olmıyacaktır.

Köy Enstitüleri kapatılmalarına rağmen, yarattıkları ruh, yaktıkları binlerce meş'aleyle hâlâ yaşayan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, hâlâ çok etkili bir anlam taşımaktadırlar. Egemen sınıflar, bu anlamın, bu ruhun diğer etkenlerle birlikte halkımızı bilinçlendirdiğini, gitgide toplumsal bir uyanışa ve onun doğuracağı halkçı yönetimlere yöneldiğini görmekte ve bilmektedir. Bu nedenledir ki, bunca yıl sonra dahi, Köy Enstitüleri sömürücülerin korkulu rüyası, uykularını kaçıran bir gerçek olarak ortadadır.

Köy Enstitüleri için ne kadar tertiplere girişilirse girişilsin, ne kadar bu ülkü ezilmek istenirse istenilsin, 17 Nisan 1968 gününde yine görüyoruz ki, atılan tohumlar boşuna değildir, Tonguç Baba, boşuna çaba göstermemiştir. Tüm toplumsal uyanış, Köy Enstitülerinde yetişenlerin çoğunluğunun başlı başına birer Köy Enstitüsü o'duklarını gösteriyor. Bunların herbiri, yurdun herbir köşesinde binlerce Köy Enstitüsü yetiştiriyor.

Bu gidiş, bizi gerçek Atatürk ülküsüne uygun, Köy Enstitülerini açmağa götürecektir. Bugün, uzak değildir.

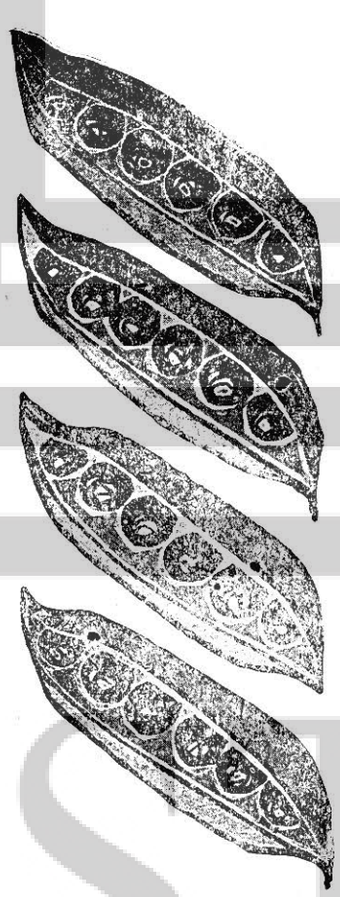

Tös, Ataöv, Baykurt, Ötekiler ve İki Görüş

Fehmi KİTAPÇI

«TÖS'e üye olan öğretmenler ve TÖS'cü liderler arasında, iki temel görüş vardı. Kongreye bu iki görüşe sahip, iki ayrı ekip TÖS'ün yönetimini tek başlarına ele almak için girdi. Bu iki görüş kongreden önce vardı, kongrede daha da belirlenerek, şimdi de varolmakta devam etmektedir.»

«Nedir bu iki ayrı görüş? Toplumcu bir dünya görüşüne dayanan ve daha etkili bir eylem izlemeyi istiyen görüşle, ortanın solu anlayışını aşamıyan bir görüş. Fakir ve ekibi ikinci görüşün adamıdırlar. Toplumcu bir sendikacılıktan korkmaktadırlar. Bakanlığın karşısına dikilmekten korkmaktadırlar. Dünya sorunları ile ilgilenmekten korkmaktadırlar. Sendikacılığı çocuk oyuncağı sanmaktadırlar. Ve daha kötüsü, politikadan sendikayı uzak tutmayı beceriklilik sayarlarken, bir siyasî partinin dümen suyunda gitmektedirler.»

«TÖS'de iki ayrı dünya görüşüne sahip grup vardır.» «TÖS'ü son olağanüstü kongreye götüren neden, TÖS'de iki temel görüşe sahip insanların bulunmasıdır.»

Gerçekler Postası'nın Eylül 1967 sayısında «TÖS VE İKİ GÖRÜŞ» adlı yazımızdan çıkardık yukarıdaki parçaları. O zamanlar Baykurt Ant'da yazdığı bir yazıda, TÖS'de iki temel görüş olmadığını ileri sürmüştü. Gerçeği kasıtlı olarak ters ve yanlış göstermişti. Zaman Fakiri doğrulamadı, yalanladı. Daha doğrusu bizim görüşümüzün doğruluğu iyice ortaya çıkmış oldu. Bunun bir sürü kanıtı var. Bunları sıralamıyorum. Fakat biri üzerinde durmak gerek. Ant'ın 66. sayısında Türkkaya Ataöv'ün bir açıklaması vardı. Öğrendiğimize göre, Ataöv «mazeretsiz olarak üç kere toplantıya katılmadığı» gerekçesi ile üyelikten çıkarılmıştır. Ataöv'e göre, bu bir usul meselesi değil, kendisinin TÖS'de ileri, sağlam bir sendikacılık anlayışını savunmasıdır.

Küçük ve bayağı ayak oyunları ile yürütme kurulu üyeliğinden düşürülen Ataöv, bunun nedenlerini şöyle sıralamaktadır: «Bu harekete Baykurt ve etrafındaki bir kaç kişiyi sürükliyen asıl neden ise, sendikacılığın temel felsefesindeki farklı görüşlerimizdir... Meslek sahiplerini güvenliğe kavuşturmak sendikacılığın amacı olmakla birlikte, emperyalist baskının çok yoğun olduğu Türkiye koşulları içinde toplumsal mücadeleye temel çelişmeler açısından bakarak katılmak zorunludur... sendikanın bir kişinin çiftliği haline gelmesini engellemeyi başlıca görevim bildim... Birkaç yöneticinin son tahlilde taşra ağalarını hatırlatır bir sendikacılığa yaraşan düşünce ve davranışlarına karşı çıktım ve sendika faaliyetinin örgüte ve görevdeki öğretmene yaraşır biçimde yürütülmemekte olduğunu çekinmeden söyledim... bazı yöneticilerin küçük hesaplarına son vermeleri gerektiğini ısrarla tekrarladım. TÖS yöneticilerinin Türk toplumunu uyandırmak ve bilinçlendirmek sorumluluğunu ciddiyetle benimsememek zorunda olduklarını, sendikanın üyelerinin özlük durumları ile ilgilenen meslekî bir örgüt olduğu kadar, Türkiye'nin değişmesinde büyük potansiyeli olan güçlü bir araç olmakla da yükümlü bulunduğunu ve daha önemlisi, bu inançta olduklarını sadece yarım ağızla söylemekle kalmayıp, günbegün eylem içinde de isbatlamak gerektiğini defalarca hatırlattım... Baykurt, maalesef, öğretmenin gücünü bir Başkan - Bakan çatışması içinde eritmek istiyor... Yöneticilik titri olan bazı arkadaşların TÖS'ün temel felsefesini bile bilmemeleri bu sendikaya yaraşmıyan büyük bir talihsizliktir. Ortaya çıkan fark, bir taktik farkı değil, bir görüş, sendikacılık anlayışı ve temel felsefe farkıdır. Bu fark birtakım oyunlarla örtülemez.»

Ataöv, cesaretle gerçeği görüp söylemiştir. Gerçekten, TÖS'ün yönetimini ele geçirmiş ekip bu ekibin başı Baykurt, TÖS'ün amaç ve felsefesinden ayrı bir yol izlemektedirler. Anadoludaki binbir güçlük içinde mücadele veren öğretmenleri, temsil edememektedirler.

EL PATOJO

(Baştarafı 5. de)

fizikçe hazırlıklı olmadıklarını, yeterince ihtiyatlı olmadıklarını ve şüphesiz yeterince güvensizlik göstermediklerini biliyoruz.

Baskın yapan ordu, onları şaşırtmış, birkaçını öldürüp geri kalanlarını dağıtmış ve sonra dönüp onları da kovalıyarak yok etmişti. Bir kısmı esir oldu, bir kısmı da El Patojo gibi savaşta oldu. Birliklerini yitirdikten sonra, gerillalar herhalde yakalandılar. Alegrio de Pio'nun önünde bizim hâlimiz gibi...

Taze kan, özgürlüğü gerçekleştirmek için bir kez daha Amerika topraklarını suladı. Bir savaş daha yitirildi. Bıçaklarımızı bilerken, vurulan arkadaşlarımıza ağlamak için zaman kazanmalıyız. Aziz ölülerimizin değerli ve acı deneylerinden onların hatalarını tekrarlamamak, zaferler kazanarak her birinin ölümünün öcünü almak ve tam kurtuluşu sağlamak zorundayız.

El Patojo, Küba'dan ayrıldığında, arkada ne bir şey, ne de bir haber bıraktı. Zaten birkaç parça eşyası veya elbisesi vardı. Yalnız, Meksika'daki eski arkadaşlar, bana onun yazdığı ve orada bir defterde bıraktığı bazı şiirleri getirdiler. Bunlar bir devrimcinin son mısralarıdır. Bunlar, ayrıca, devrim için, anavatan için ve bir kadın için El Patojo'nun aşk türküsüdür. Küba'da tanıdığı ve sevdiği kadına şu son mısralarla sesleniyor.

Al, bu benim yüreğimdir yalnızca...
Elinde tut onu,
Ve gün doğarken
Aç elini,
Ve bırak,
Güneş ışıtsın yüreğimi...

El Patojo'nun yüreği bizim aramızda, sevdiğinin elinde ve bütün halkın seven ellerinde kaldı. Guatemala için ve tüm Amerika için mutlaka parlıyacak olan yeni bir günün güneşi altında ısınmak üzere bekliyor yüreği. Bugün birçok arkadaşının çalıştığı Sanayi Bakanlığında, onun anısıyla «Julio Roberto Caceres Valle» adını alan küçük bir istatistik okulu var. Daha sonra, Guatemala özgürlüğüne kavuşunca, onun sevgili adı, bir okula, bir fabrikaya veya bir hastaneye, halkın savaştığı ve yeni toplumu kurmak için çalıştığı herhangi bir yere şüphesiz verilecektir.

NAZIM HİKMET ve TÜRKÇE

TEMİZ TÜRKÇE DENEMELERİ

Zühtü BAYAR

Fıkra yazarı olarak Nâzım Hikmet, «Ben», «İsimsiz Adam», «Sarı Murat» ve «Orhan Selim» takma adları altında, bugünün ölçütlerine göre başarılı sayılamıyacak yazılar yazmıştır. Zaten fıkra yazarlığı konusunda da bir savı yoktu Nâzım Hikmet'in.

Bu işi sıradan bir yazıcı olarak, para kazanmak için yapmıştır. Bununla birlikte, içerik olarak sağlam bir dünya görüşüne dayandığından, ele aldığı sorunları bugün de geçerli olabilecek sonuçlara bağlayabilmiştir bu yazılarında. Ne var ki, Nâzım Hikmet, fıkra çeşidinin biçimi üzerinde yeterince derinleşememiş, bu yüzden yazıları sağlam, içerikli fakat üslûpça zayıf kalmıştır.

«Romantikler» adlı romanının ve oyun yazarlığının dışında, düzyazı alanında denemeleri ile dikkati çeker Nâzım Hikmet. «Orhan Selim» takma adıyla yazdığı bir seri denemesi ile türkçenin gelişmesi, serpilmesi ve arınması olanaklarını araştırır.

Akşam gazetesinde, otuz yıl önce yayımladığı bu yazılarında, **«her şeyden önce, — anlaşılabilirliği — ilke»** olarak e l e almış ve **« d i l i n kurucu birimlerinin — ünitelerinin — kelimeler değil, cümleler olduğu»** düşüncesini işlemiştir. (1)

«Orhan Selim» takma adıyla yazdığı yazılara, Nâzım Hikmet'in ayrı bir özen gösterdiği belirgindir. Zaten «Orhan Selim» le, Nâzım Hikmet'in yazınsal kimlikleri içiçe geçmiş durumdadır. Her ne kadar o, «Orhan Selim» e;

«Benim sıska,
benim cılız
benim zavallı çocuğum Orhan Selim!»

diye seslenip, onu oğlu olarak kabul etmişse de... Ne var ki, Nâzım Hikmet'in yazınsal kimliği, Orhan Selim'in yazınsal kimliğini örtmüş ve ömrünün kısa sürmesine neden olmuştur. «Orhan Selim» in özü, Nâzım Hikmet'in özüne çok yakın bir çizgidedir.

Nâzım Hikmet'in, Akşam gazetesinde «Orhan Selim» adı ile yayımladığı «Güneşin Kokusu» başlıklı denemesi, «Temiz türkçe denemeleri» dizisinin en başarılı yapıtıdır. Aşağı - yukarı, otuz beş yıl önce yazılmış olmasına karşılık, bugün (1968) yazılmış gibi taze, duru ve berrak bir türkçe si vardır. Nâzım Hikmet, bu denemesi ile dil anlayışının niteliklerini özümlenmiş olarak birarada vermektedir:

«Dün gece yatağıma girerken, benimki dedi ki:

— Bugün ortalık yaz gibi, günlük güneşlikti. Yatak çarşaflarına varıncaya dek bütün döşeğini balkona çıkardım, güneşlettim, akşama kadar. Kokla, bak; yastığın, çarşafın, yorganın nasıl güneş kokuyor.»

Nâzım Hikmet'in dil araştırmalarında başlıca ölçütünün «halkçılık» olduğunu yazmıştık. «Güneşin Kokusun» dan aldığım bu küçük paragrafta, «benimki», «günlük güneşlik», «balkona çıkarmak» gibi sözcük ve deyimlerin paragrafın bütününde ve tümcenin içinde nasıl «rahatlıkla» yer aldığı görülüyor. Yazı ilerledikçe, bu durum daha bir açıklık kazanacaktır.

«Yatağa girdim. Çok yorgundum. Lâmbayı söndürdüm çabucak... Ancak uyumak değil, gözlerimi bile kapıyamadım. Başımı yastığa koyup, yorganı üstüme çeker çekmez, ılık bir güneş kokusu dört yanımdan sardı beni.» (1)

Bu ikinci paragrafta ise yer yer iki dizelik kısa tümcelerle, eylem (fiil) tümceleri ile olayların anlatıldığı ve bu yoldan da bir «sadeliğe» erişmek istendiği seziliyor. Son tümce de konuşma diline uygun bir dille yazılmış, özne tümcenin sonunda yer alıyor... Devam edelim:

«Bu geceye kadar güneş kokusunun ne olduğunu bilmezdim. Bu geceye dek güneşin, yeşil ot, kırmızı bakır, kuru, temiz toprak kokan dinlendirip uyandırıcı kokusunu duymamıştım. Ilık bir koku, vakit vakit yaz sabahlarını, yaz öğlelerini, yaz akşamlarını anımlatan bir kokuydu bu!...»

Bu paragrafta, ilk dikkatimizi çeken, bugün artık hiçbir yadırgatıcı etkisi olmıyan Anadolu türkçesinden «dek» sözcüğünün kullanılmış olması... Ama Nâzım Hikmet, dilin bütün olanaklarından yararlanarak, özgürce yazmak ister. Bu yüzden yine halkın kullanmakta olduğu «kadar» sözcüğünü de bunu izleyen ikinci tümcede kullanıverir hemen. Zaten o, yazılarına benimsediği, beğendiği bir sözcüğü alır.

«Bir lodos değil, bir yaz poyrazı kokusu...

Başımın altında yastık, fosforlu gibiydi. Yorganımın ak çarşafında pırıltılar dolaşıyor sanıyordum.

Odanın karanlığı güneş kokusuyla dolu. Karanlıkta kokular daha bayıltıcı, daha elle tutulur, gözle görülür olurlar. Benim odamın karanlığı da güneşin kokusuyla, kırmızı toprak bir tuğla gibi ısınmıştı. Ben, bu ılık havanın içinde uyuyamıyordum.»

Bütünüyle şiirsel ögeler taşıyan denemenin bu bölümünde, arınmış türkçe sözcüklerin yoğunluğu hemen göze çarpar. «Beyaz» değil, «ak» demiştir, daha o yıllarda Nâzım Hikmet.

«Dikişsiz ak libaslı
baş açık
yalnayak ve yalın kılıçtılar» (3)

Ama Nâzım Hikmet'in gerek şiirde ve gerek düzyazıda olsun, benzetmelere nasıl tutkun olduğunu biliyoruz. «Benim odamın karanlığı da güneşin kokusuyla, kırmızı toprak bir tuğla gibi ısınmıştı.» «Güneşin Kokusu» yer yer renkli imgelerle de doludur. Ama bu imgeler bizi düşsel görüntülerle, somut olandan koparmaz. Tam tersi, içeriğin somutluğuyla gerçeğe bağlar.

Benzetmeler hep somuttur. «Kırmızı, toprak tuğla», «Bir yaz poyrazı kokusu» ... Kokuyu bile somutlaştırmak ister Nâzım Hikmet; «Karanlıkta kokular, daha bayıltıcı, daha elle tutulur, gözle görülür olurlar...» son paragrafı okuyalım,

«Bir kış gecesi, yaşamamın yarısına geldiğimi sandığım bir çağda, yatak çarşaflarıma sinen güneşin kokusuyla başımın bu kadar dönebilmesi, bu güneş kokusunu sindire sindire içime çekerek uyuyamamam benim için bir avunma oldu. Damarlarımın kanı sıcaklığını sandığım kadar kaybetmemişler. daha genciz demek diye, düşündüm. Gençliğin güneş kokusunu düşüne düşüne, duya duya geceyi bitirdim.»

Yazının bütününde, 1930'ların yeni türkçe sözcükleri hemen dikkati çekiyor. «Hatırlatan» yerine «Anımlatan» diyor yazar. Bugün biz, «anımsatan» diyoruz. Duru türkçemizle... «Hayatımın» yerine, «Yaşamamın» diyor. Buna da «yaşamamın» diyoruz. Bunlardan başka, «çağ» sözcüğünü de tümce içinde çok tutarlı bir biçimde kullanmış, yazar. Tümceler böyle tek tek incelenince o çağda çok yeni, «aşırı» yeni sözcükleri de kullandığı anlaşılıyor, Nâzım Hikmet'in...

Temiz türkçe denemeleri ile düzyazı alanında geniş ufuklu bir araştırmaya, bir «Lâboratuar» çalışmasına girişmiştir, Nâzım Hikmet. İşin asıl tuhafı, Türk yazınında, o çağda, bu çalışmalarıyla nitelik olarak yalnız başınadır. Temiz türkçe denemelerinden yıllarca sonra, bir başka açıdan sert ve zorlama bir işe girişir, Nurullah Ataç. O, salt özleşme, arınma üzerinde durur. Boyna sözcük üretir. Dil sorununa, çağdaş diyalektik bir açıyla bakmaktan kaçınır. Oysa Nâzım Hikmet, yıllarca önce, sorunu temelden kavramış eyleme (çalışmaya ve araştırmaya) girişmiştir.

«Orhan Selim» le başlayan temiz türkçe denemeleri, yine «Orhan Selim» e yazılan bir şiirle sürer. Bu kez «Orhan Selim» in kattıklarından da yararlanır Nâzım Hikmet;

«Benim sıska
benim cılız
benim zavallı çocuğum Orhan Selim!
Sen
benim
ne gözüm
ne kolum
ne kafamsın;
sen
benim
bir kurşun balyası gibi sıska sırtına bindiğim
ve alnının teriyle geçindiğim
ilk
ve son adamsın!
Sana sevgi
sana saygı
sana minnetle uzanıyor elim.
Sen yaptığı iyiliği yüze vuran değilsin
Ve ben
nankör değilim...»

Bu bölümün başlangıcında «Orhan Selim» le Nâzım Hikmet'in yazınsal kimliği özce içiçe geçmiş bir durumdadırlar demiştim. «Orhan Selim» şiirinin sonunda şöyle diyor, Nâzım Hikmet,

«Fakat bugün
Sende beni sattığımı gösteren
bir tek satır bulanın
alnını karışlarım!» (5)

---

(1) Nâzım Hikmet Üzerine Notlar, Selâhattin Hilav, Yön, S. 120, S. 15.

(2) 1964'ten sonra, ilk kez Yön Dergisinde yayımlanan bu yazı, daha sonra bir yığın yanlışlarla «İt Ürür Kervan Yürür» adlı kitapta da yayımlandı. Kitaptaki diğer yazılarda da dizgi hatâsı olmıyan bir sürü yanlış var. Tümünü de burda düzeltmek olanaksız. Ben yazıma esas olarak, Yön'de yayımlananı aldım. (Yön, s. 120, s. 15)

Sadece sırasıyken, «Güneşin Kokusu» adlı yazıdaki yanlışları işaretliyeyim, 2. paragraftaki, «Başımı yastığa koyup, yorganı üstüme çeker çekmez, ılık bir güneş kokusu dört yanımdan sardı beni.» tümcesinde, «... çeker çekmez ılık» sözlerinden sonra, «ışıklı» sözcüğü eklenmiş. 3. üncü paragraftaki, «Ilık bir koku...» sözlerinden sonra; « Aydınlık bir koku » sözcükleri eklenmiş ... Y i n e üçüncü paragraftaki «yaz sabahları», «İt ürür, kervan yürür» deki baskısında, «yaz akşamları» olarak gösterilmiş. Ayrıca yine 3 üncü paragraftaki «vakit vakit, yaz sabahları» diyen tümce bölümünden «vakit» lerden biri yutulmuş, kitaptaki baskısında. «Ilık bir koku, aydınlık bir koku; vakit yaz akşamlarını, yaz öğlelerini, yaz akşamlarını anımlatan bir kokuydu bu!...» tümcesinin doğrusu; «Ilık bir koku, vakit vakit yaz sabahlarını, yaz öğlelerini, yaz akşamlarını anımlatan bir kokuydu bu!..» olacaktır.

Yön'deki baskısında da bazı ufak tefek yanlışlar var ama, dizgi ve imlâ yanlışları olduğunu sanıyorum, bunların...

(3) Şeyh Bedreddin Destanı, S. 40.

(4) Nâzım Hikmet - Nail V., Gece Gelen Telgraf - Portreler - II Bir İzlem yayınları, 1966, s. 60-61.

OYUN DİLİ

Çok detayda bir sorun olarak edebiyatta her dalın kendine özgü bir «dil kullanımı» biçimi bulunduğu düşünülebilir. Bu, genellikle roman, öykü, fıkra, röportaj, anı biçiminde ayırımlar söz konusu oldu mu, geçerli bir olgudur. Ama şiir ya da oyun söz konusu oldu mu, ince ve detayda olan nitelikler, öbürlerine oranla birden kabalaşır, daha belirgin olurlar. Çünkü, şiir ve tiyatro çok daha başka ve çok daha kendine özgü bir dil kullanımı gerektirir. Genellikle ozanların daha çok oyun yazmaya yönelmeleri, bu olgu ile açıklanabilir sanıyorum.

Şiirde çoğu kez dil, öyküde ve romanda da olduğu gibi, betimlemeye kayar. Oysa tiyatroda dilin eylemi geliştirmek ve sürdürmek gibi diğer türlerdekinden adamakıllı ayrı bir ödevi vardır. Bu ödev, oyun dilinde, kimi yerlerde şiirde de olduğu gibi, çarpıcı ve vurucu sözcükler kullanılmasını gerektirir. Böylece romanda ve öyküde, «betimleyici» olan dil, oyunda **«gösterici ve itici»** olur. Kimi yerlerde de **«saptayıcı»** bir niteliğe bürünür.

Nâzım Hikmet, bir oyun yazarı olmaktan önce, büyük bir ozan olarak dilin bu niteliklerinden alabildiğine yararlanır. Bu durumu, bundan önceki iki bölümde saptamaya çalıştım. Bu bölümde de ozanın oyun dilini kullanırken, gösterdiği ustalıkları bulmaya çalışacağım.

Kimi bölümlerde, oyuna trajik bir gerilim katmayı dilden bekler, Nâzım Hikmet... Ama bunu yaparken, ağdalı bir anlatımdan ve eski sözcükleri kullanmaktan kaçınır:

GELEN. Günahsız ve her şeyden temiz olan ateş, her şeyden temiz olduğu için, merhametsiz olan ateş... Ateşte yanan gülün güzelliği kül olup nasıl kuru söğüt dalının külüne karışacaksa, senin de güzelliğin, kardeşini saran ölüme öyle karışacak ve ölümü yenecek, kızım ...

(Ferhad İle Şirin, s. 18)

Belki de bir trajedyada yer alması daha uygun olan bu tiradda, sanatçının temiz bir dil kaygısında olduğu sezilmektedir. **«Ferhad İle Şirin»**; **«Yusuf İle Menofis»** gibi, ozanın Bursa hapisanesinde en verimli yıllarında yarattığı yapıtlardan biridir. Gerek **«İnsan Manzaraları»** nda, gerek bu yıllarda yazdığı diğer yapıtlarda, ozanın ağır basan dil kaygısı, bütünüyle sezilir. En belirgin yön, ozanın dilinde temelden bir ayıklamaya gidişidir. Eski ve osmanlıca sözcükleri daha az kullanır, olur bu yıllarda, Nâzım Hikmet... Yeni ve öztürkçe sözcüklere olan tutkunluğu artar. Ama bu, onun «dilde halkçılık» şeklinde açıkladığımız anlayışı üstünde bozucu bir etki yapmaz. Tam tersi, bu anlayışı zenginleştirir ve pekiştirir.

İlk oyunlarında biraz savruk bir dille diyalog kurduğu görülür, yazarın. Ama savruk bir dille de olsa, bu diyalog özelliğini yitirmesine neden olmaz. Tiyatro tekniği açısından diyalog niteliğini koruyan bu konuşmalar, bugünkü dil anlayışımızın pek gerisinde kaldığından, dilin dış kabuğu olarak eski ve yıpranmış görünürler.

İKİNCİ İHTİYAR : Mirim, Ölüler Paradan Daha Evvel Soğur ...

(Bir Ölü Evi, s. 37)

Ozanın şiirlerinde olduğu gibi, oyunlarında da bir «Osmanlıcanın tadını çıkarma» eğilimi görülür. Eğilim değil, bunu düpedüz istiyerek ve başarıyla yapar, oyun yazarı olarak da.. «Yolcu» da istasyon şefinin bazı cinaslı ve telmihli konuşmaları, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, **«Bir Ölü Evi»** nde Osmanlı aile kalıntıları çevresinden sözler, «Enayi» deki iş adamı tipi Recep beyin, sık sık başvurduğu «evlâdım, oğlum» lu girizgâhlar, buna örnek olabilir.

Nâzım Hikmet, oyunlarında, kişilerini, toplumsal dilimine uygun bir biçimde konuşturur. Kişilerin çevre ve toplumsal dilim özelliklerini vermede, diyalekt'ten de adamakıllı yararlanır.

AYŞE: İlâhi kızım ... Kötü, ayıp bir hastalık değil ki, utanasım ... Şimdi bu derde tutulmayan kim? Bizim mahalleyi şöyle bir eleseler, bir tane sağlamı çıkmaz. Şükür Rabbime, yine, elâlem gibi frengi dispanserlerinde iğne yemiyoruz ya, verem dispanserlerinde hava alıyoruz ...

(Sabahat, s. 22)

ATLI : Memlekete gidiyoruz. Geceleyin de yol alırsam, sabaha ulaşırım, dedim. Velâkin, yamçı bilem kâr etmedi. Ayaz beygirin sırtından savurup atacaktı beni ... Işığı görünce, girip bir yol ısınayım, dedim.

(Yolcu, s. 102)

Dil, Nâzım Hikmet için son derece önemli bir araçtır. Edebiyatçının silâhıdır dil. Yazar, ya da ozan, yazınsal eylemini dil aracılığı ile gerçekler. Nâzım Hikmet, bunun bilincinde olmaktan başka, dil konusundaki araştırmaları ile de bu silâhı arıtır, zenginleştirir. Kendi yazınsal kimliğini en iyi bir biçimde dışlaştırmaya elverecek duruma getirir. Onun tiyatro çalışmalarının bir başka yönü de, bu dil çalışmalarıyla tamamlanır.

Santrafor, Gün Doğmadan Asıldı

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin «Sahne» tiyatrosu, gerçek tiyatroyu örnekledi:

Emek, çalışkanlık, amatör yalınlığı, uyum, oya işçiliği, canlılık ve sanatçı onuru...

Yapıtının başarısını halkın düşünce ve duygularına bırakıp çekilen, doğru, gerçek sanatçı için doğru bir tavır.

Saray artığı, şato attığı usullerle sanatçının başarısını şakşakla değiş-tokuş etmek alışkanlığında olanlara okkalı bir Bayrampaşa şamarı...

ÖĞRETMEN

Yevgeni YEVTUŞENKO

Ap-ak ağaçlara bakar pencere.
Öğretmen pencereden ağaçlara bakar,
Bir süre, uzun bir süre bakar
Pencereden dışarı, ağaçlara,
Yavaştan elindeki tebeşirini kırar.
Çok sayılı bir bölme kuralıdır bu salt.
Unutmuştu çok sayılı bölme kuralını.
Düşünün, çok sayılı bir bölme kuralını ansıyamamak!
Bir yanlış, bir yanlış karatahtada.
Bambaşka bir dikkatle izliyoruz
Kimsenin dürtmesini beklemeden,
Başka, bambaşka bir şey var bu gözlemde.
Alıp başını gitmiş öğretmenin karısı,
Bilmiyoruz nereye gittiğini,
Niçin gittiğini bilmiyoruz,
Bildiğimiz salt karısının uzaklara gittiği.

Giysileri ne yenidir, ne de modaya uygun;
Her zaman giydiği giysilerin içinde
Ki bunlar ne yeni ne de uygun modaya
Öğretmen aşağı, paltoluğa iniyor.
Bir bilet arıyor ceplerinde.
«Ne oldu? Nerde bu bilet?
Belki de almadım biletimi.
Nerde bu meret?» Alnını kaşıyor.
«Hah, işte burda! Bunadık mı ne.
Uzun etme teyzeciğim, kocadım artık.
Bir şey yapamazsın yaşlanmaya karşı.»
Kapının gıcırtısını duyuyoruz peşinden.

Ap-ak ağaçlara bakar pencere.
Görkemli ve yüksektir orda ağaçlar,
Ama bu değil nedeni bakmamızın.
Öğretmene bakıyoruz sessizlik içinde.
Kamburumsu sırtı, bereciksizce yürüyüşü,
Savunusuz gidişi, beceriksizce,
Yıpranmış demeliydim, beceriksizce.
Üstüne düşen kar susku içinde yumuşaktan
Ağartıyor onu ap-ak ağaçların altında.
Ap-ak ağaçlar gibi ağarıyor öğretmen.
Az sonra öylesine ağartacak ki onu
Görmiyeceğiz ak-pak ağaçların arasında.

Dizeleyen : **Rıfat ILGAZ**

ANKARA'NIN ÇÜPÇÜLERİ III

Bu yazı bir grup Üniversiteli genç tarafından hazırlanmıştır.

Devrimci Aydın ve Çüpçüler

Tuzluçayır gecekondularındaydık. Dışarıda hava soğuk, yerler çamurlu idi. İçerde oda dar, duvarlar isli... Etrafımızdaki çöpçülerin elleri çatlak, gözleri yorgundu. Gecekondu yaşantısı iplik iplik sarıyordu bizi. Ve görüyorduk ki «Dert çekmeyen dertten anlamaz.» Üniversite salonlarının, asfalt caddelerin, oturulan apartman dairelerinin ve en azından masada yenen bir yemeğin bile getirdiği bir ayırım vardı ortada. Bakıyorduk, onlar karılarının yanında ana avrat söverken bizimkilerin yüzleri kızarıyordu. Bakıyorduk ki, onlar tek pencereleri, dumanlı odada rahatça otururken, biz nefes alamıyoruz. Biz onlar için kendilerinden bir parça değil, sadece bir günlük konuk idik. Oysaki, hepimiz köyle, işçi ile devamlı ilişkisi olan, halk geleneğine yakın kişilerdik. Ama bir yerde, zincirin bir malkası eksik kalıyordu. Bir yerde çöpçülerin gözleri yabancılaşıyordu. Bizimle konuştular, bizi dinlediler, anladılar ama, onlarda «tatlı bir hâtıra olmaktan öteye geçemedik. Senenin 364 günü, hâkim sınıfların karşı propagandası devam ediyorken, bizim bir günlük çabamız, bir anlam taşımıyordu.

Bugün, Türkiye'de bir aydının devrimci olup olmadığını belirleyen, **temel ölçüt** onun kitlelerle ilişki içinde olup olmamasıdır. Her sosyalistim diyene, işçiden köylüden hangi çevreye sahip olduğunu sormak gerekir. Eğer o kişi işçi köylü ile devamlı ve içten ilişki içinde değilse, isterse, Kapital'i ezbere bilsin, isterse teorik açıdan en kesin fetvayı versin, onu devrimciler listesinden silmek gerekir. Bugün bir emekçiye anti-deperyalist mücadele kavramını vermenin bir emekçiyi, hiç olmazsa toplumsal meseleleri düşünür hale getirmenin tek yolu, onun gecekondusundan geçer. Bütün işçi köylü kitlesi gibi çöpçüler de meseleyi ancak somutlaştırınca kavrarlar. Atılacak ilk adım, bizzat, işçinin köylünün yaşantısını paylaşmaktır. Bu paylaşma da, şehirdeysen gecekonduda, köyde isen toprak damlı evde yaşıyarak, aynı aşı yiyerek, aynı şeyleri severek, aynı derdi çekerek olur. Biz gecekondulara yaptığımız «turistik» geziler sonunda, böyle gezilerin yetmediğini apaçık görmüş ve bu gerçeği başka aydınlara anlatmıştık. «İdealizm» dediler, «gecekonduda oturmak romantizmdir» dediler. Oysaki, bu materyalizmin, devrimci gerçekçiliğin ta kendisidir. Devrimci bütün hayatını devrime verendir. Zevkelerini, duygularını ve yaşantısını devrimin gereğince biçimlendiren, devrimci yaşantı dışında kendine ait hiç bir şeyi olmayandır. Koltukta oturmakla, yere diz çöküp oturmak farklıdır. Kaloriferli odada yaşamak veya asfalt yolda yürümek, ya da uzun süredir nasırlı el sıkmamış olmak çok şey değiştirir. İşçinin köylünün kulağına soyut lâflar gitmez. Kitlelerin bir görüşü benimseyebilmesi için, o görüşün kitle içinden doğması ve o görüşü yansıtanların ideolojileri ile kişiliklerinin çelişki halinde olmaması gerekir. Bunu sağlamanın tek yolu, işçi sınıfı yaşantısından kopmamaktır. Eğer bir sosyalist, bir emekçi ile arasında haberleşme bile kuramıyorsa, onunla bir arada olmaktan sıkılıyorsa, söylediklerini emekçiye anlatamıyorsa, o sosyalist kendini bir iyice sarsmalıdır. Evet, devrimci aydın odur ki, her söylediğini davranışıyla da ispat eder. Ve «ne yapmalı» derken bunun çözüm yolunun yine kitlelerle ilişki kurma esasına dayandığını bilir. Kitlelerle ilişki kurup kaynaşmak için, illâ da oturup birtakım şartların oluşmasını beklemek gerekmez. Devrimci için, her zaman mücadele ortamı vardır. Yeter ki bütün içtenliğimizle işe sarılalım.

«Ben ayda 2000 lira alırken gidip gecekonduda oturmam enayiliktir,» gibi sözlerin devrimci dürüstlükle ve devrimci gerçekçilikle bağdaşır yanı yoktur. İşçiler «sizin gibi gençler aramıza gelip bizi böyle aydınlatsalar, biz niye anlamayalım» diyorken, sen devrimci aydın olarak, kitlenin bu talebine sırt çeviremezsin. Türkiye'de öteden beri sol hareketin eksikliklerinden biri, devrimci aydınla işçi köylü kitlesi arasındaki kopukluk olmuştur Hareket geliştikçe devrimciler karşılaştıkları birtakım somut olaylardan ders almasını ve davranışlarını ona göre yöneltmesini bilmelidirler. Eğer gerçek devrimciler olmak iddiasındaysak bu eksikliği böylece kabullenmeli ve kendimize yeni bir yön vermeliyiz. Unutmayalım ki gerçeği görmezlikten gelmek onu yoketmez.

Ankara'nın hemen her gecekondu semtinde dolaştık. Bu arada yalnız çöpçüler değil, fabrika işçileri, müstahdemler, seyyar satıcılar ile de ilişki kurduk. Şunu söyleyebiliriz ki kitleleri harekete geçirebilmek, devrimci teoriyi kitlelerin elinde güçlü bir silâh haline getirebilmek için, devrimci aydınlar olarak onların karşısına somut gerçeklerle çıkmak zorundayız. Teorik olarak ortaya konan bir şeyi kitlelere indirgeyebilmek için onu gözle görülür hale getirmemiz şarttır. Yukardan söylenen basma kalıp lâflar işçinin kulağına itmemektedir. Gecekondulular genel olarak sosyalizm kelimesini duymamışlardır. NATO'nun gerçek anlamını bilmemektedirler. Amerikan düşmanlığının yaratılmasında, sekiz senedir atılan sosyalizm nutuklarından çok, somut bir Kıbrıs dâvasının etkisi olmuştur.

İşçi sınıfımız neden bu kadar ilgisiz diyen aydınlarımız, bunun nedenini yalnız objektif şartların oluşmamasında, yani Türk işçi sınıfının, yarı-feodal, yarı-sömürge bir ülkenin işçi sınıfı olmasında değil, ayrıca devrimcilerin sübjektif şartları yaratmakta yetersiz kalmalarında aramalırdırlar. Yılların şartlandırması ile işçi sınıfımızın midesinden bağlı hale getirildiğini söylemiştik. Bu zincirin kırılması için, devrimci eylemin, işçi sınıfı ideolojisine sahip ve her şeyi ile artık işçi sınıfının bir parçası olan «devrimci-işçi-aydınlar» tarafından ortaya atılması gerekir. İşçi sınıfı kitle olarak, ancak ondan sonra eyleme katılıp damgasını vuracaktır. Türk Millî Kurtuluş Mücadelesinin, giderek sosyalizmin gerçekleşmesinin vazgeçilmez şartı, işçi sınıfının, süreç içinde bu kitle hareketinde belirleyici rolü oynar hale gelmesidir.

Devrimci her geçen gün bir adım daha ilerlemek için uğraşmalıdır. Bu atılımı gerçekleştirmek elbette kolay değildir. Yazımızı devrimci bir liderin sözleriyle bitirelim: «Kararlı olunuz, hiç bir fedakârlıktan kaçmayınız, her güçlüğü yeniniz. Direnç, zafer demektir».

SOSYAL YAYINLAR

Leninin ünlü eserini sunar

MATERYALİZM ve AMPİRİOKRİTİSİZM

Çev : K. Sahir Sel

Lenin, bu eserinde yüzyılımızın başlarında ilim sahasında yapılan bir sıra önemli keşiflerin idealistçe tefsirine dayanan bazı düşünürlerin, Marksizmi yıkmak veya tahrif etmek yolunda giriştikleri teşebbüsleri tenkit etmekte ve geniş ilmî ve felsefî kültürüyle tabiat ilimlerinin diyalektik materyalist bir sentezini sunmaktadır.

Kitap, İngilizce ve Fransızca nüshalarından büyük bir titizlikle ve mümkün olduğu kadar kolay anlaşılmasını sağlıyacak bir açıklık ve sadelikle dilimize çevrilmiştir.

Monotype tesislerinde teknik mükemmeliyetle bastırılmış olan bu kitabın başında Lenin'in kuşe kâğıda basılmış bir resmi yer almaktadır. Fiatı 8 liradır.

———0———

ALMAN İDEOLOJİSİ. Marx - Engels. Çev.: Selâhattin Hilâv. (Basılıyor).

İŞÇİ SINIFI. Maurice Thorese, Maurice Bouvier - Ajam ve Gilbert Mury. (Basılıyor)

YENİ DEMOKRASİ. Mao Tse-tung. Çev.: Mehmet Doğu. 5 lira.

MARKSİZM VE DİL. Stalin. Çev.: Adil Onural. 4 lira.

ÇİN İNKILÂBININ TEORİK MESELELERİ. Mao Tse-tung. Çev.: K. Sahir Sel. 5 lira.

SOSYALİST FELSEFENİN TEMEL PRENSİPLERİ. Politzer. Çev.: Cem Gün. 7.5 lira.

DİYALEKTİK MATERYALİZM. Kuusinen. Çev.: K. Sahir Sel. 7.5 lira.

TARİHÎ MATERYALİZM. Kuusinen. Çev.: K. Sahir Sel. 6 lira.

MARKSİST DÜŞÜNCENİN TEMEL MESELELERİ. Plehanov. Çevirenler: Erdem Buri, Selâhattin Hilâv, Nizamettin Burhan, Selim Mimoğlu. 10 lira.

SANAT VE SOSYALİZM. Plehanov. Çev.: Selim Mimoğlu. 10 lira.

KAPİTALİST EKONOMİNİN TENKİDİ. Jean Baby. Çev.: Adil Onural. 7.5 lira.

DİYALEKTİK DÜŞÜNCENİN TARİHİ. Hazırlayan: Selâhattin Hilâv. 7.5 lira.

ÜCRET, FİAT VE KÂR. Karl Marx. Çev.: K. Sahir Sel. 5 lira.

KAPİTAL (Özet). Karl Marx. Çev.: R. Nuri İleri. 5 lira.

ASYA - TİPİ ÜRETİM TARZI. Maurice Godelier. Çev.: Attilâ Tokatlı. 4 lira.

KAPİTALİST TOPLUMDA SINIFLAR. M. Bouvier - Ajam ve Gilbert Mury. Çev.: Erdoğan Bulutsuz 5 lira.

SOSYALİST DÜŞÜNCENİN GELİŞMESİ. Engels. Çev.: Selâhattin Hilâv. 5 lira.

AFRİKA'DA MİLLÎ KURTULUŞ VE SOSYALİZM HAREKETLERİ. Basil Davidson. Çev.: Attilâ Tokatlı. 6 lira.

JEAN-PAUL SARTRE VE MARKSİZM. R. Garaudy. Çev.: Selâhattin Hilâv. 3 lira

L. FEUERBACH VE KLÂSİK ALMAN FELSEFESİNİN SONU. Çev.: Nizamettin Burhan. 3 lira.

SOSYALİZİM IŞIĞINDA BİLİM VE DİN. M. Cachin. Çev.: Asım Bezirci. 2,5 lira.

SOSYALİZM NEDİR? John Strachey. Çev.: N. Erken. 2 lira.

EDEBİYAT SERİSİ:

NÂZIM HİKMET'LE ÜÇ BUÇUK YIL. Yazan: Orhan Kemal. 6 lira.

PARİS DÜŞERKEN (Roman). İlya Ehrenburg. I. cilt. Çev.: Attilâ Tokatlı. 15 lira.

PARİS DÜŞERKEN (Roman). İlya Ehrenburg. II. cilt. Çev.: Attilâ Tokatlı. 15 lira.

SOSYAL YAYINLAR. Cağaloğlu, Servili Mescit Sokak, Kurt İşhanı 107. İstanbul.

(T.S. — 41)

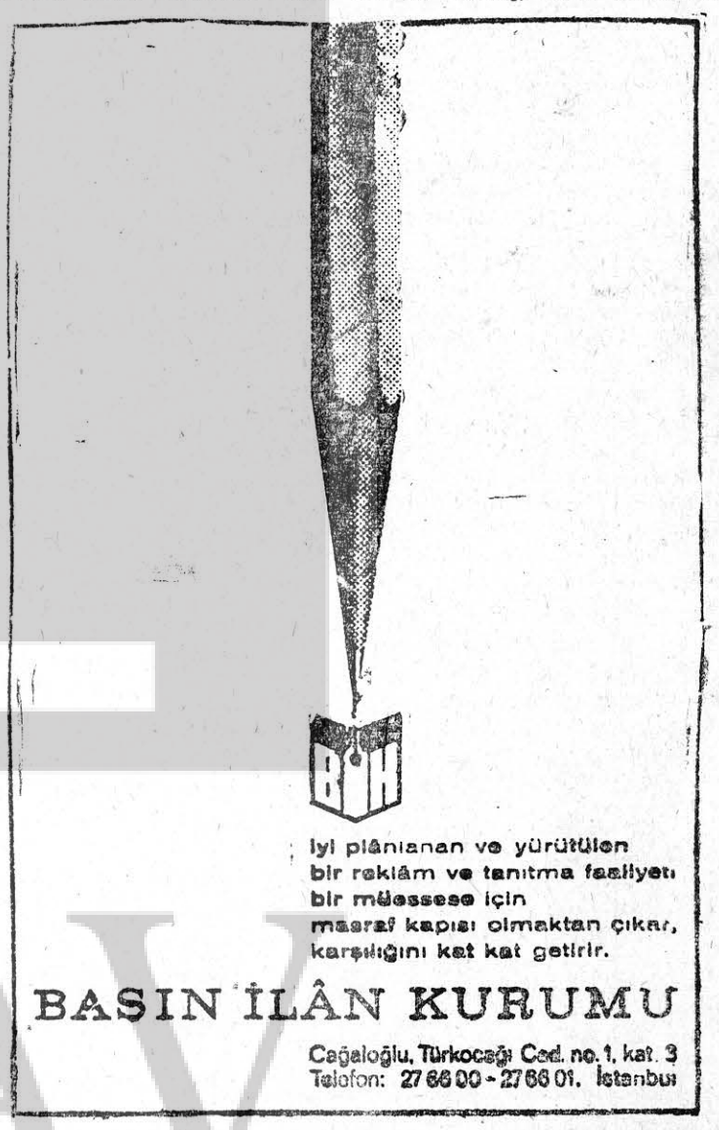

Basın 12950/43

ANADOLU YAYINLARI

Georges COGNIOT	İLKÇAĞ MATERYALİZMİ — Çev.: Sevim BELLİ
Jean Paul SARTRE	KÜBA'YI ANLATIYOR Çeviren: Şahin ALPAY. 12,50 TL.
J. J. ROUSSEAU	İNSANLAR ARASINDAKİ EŞİTSİZLİĞİN KAYNAĞI — Çeviren: Erdoğan BAŞAR. 10 TL.
Gaston MARTİN	1848 DEVRİMİ — çev: Sevim BELLİ 7,50 TL.
Andre BARJONET	EKONOMİ POLİTİK NEDİR? — Çeviren : Erdoğan BAŞAR. 5 TL.

DAĞITIM : Anadolu Yayınları : P.K. 288
BAKANLIKLAR — ANKARA
Kemal KARATEKİN — İSTANBUL

T. S. — 42

TÜRK SOLU — Haftalık Gazete ★ Sahibi Şerif Tekben ★ Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ahmet Say ★ Teknik Yönetim: Bora Gözen ★ İdare yeri ve abone adresi: Babıâli Cad. No. 29 İstanbul Tel: 27 39 61 ★ Ankara Temsilciliği: Meşrutiyet Cad. Altın Han No. 17 ★ Dizgi ve baskı: Son Telgraf Matbaası, İstanbul. Tel.: 27 54 12 ★ İstanbul dağıtımı: Fuat Büte, Tel.: 27 89 49 ★ Ankara dağıtımı: Ankara Umum Gazete Bayileri Kooperatifi ★ Ege Bölgesi Dağıtımı: Orhan Özşişman, İzmir, Anadolu dağıtımı: Sabri Özakar, İstanbul Tel.: 27 23 68 ★ Yıllık abonesi: Yurt için: 20 TL. Avrupa uçak: 60 TL., Amerika uçak: 150 TL. İlân santimi 20 TL. Yayın ilânları yüzde elli indirimlidir.